

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ Θ'.

✱ ΑΘΗΝΑ, ΚΕΡΙΑΚΗ, 9 ΤΟΥ ΓΕΝΝΑΡΙΟΥ 1911 ✱

ΑΡΙΘΜΟΣ 418

“Ένας λαός ύψώνεται άμα δείξη πώς δέ φοβῆται τὴν ἀλήθεια. — ΨΥΧΑΡΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ο ΚΡΙΤΙΚΟΣ ΤΟΥ ΝΟΥΜΑ. Κριτικὴς ζουγραφίαις -- Ἡ Φλογέρα τοῦ Βασιλέως.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ. Ὁ Παπαδιαμάντης.

ΔΕΑΝΤΡΟΣ ΠΑΛΑΜΑΣ. Τὸ παράδοξο ὄνειρο.

Κ. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ. Στὸν ποιητὴ Λάμπρο Πορφύρα.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΧΩΡΙΑΤΗΣ. Ἡ κυρούλα μου.

ΨΥΧΑΡΗΣ. Τὸ παιδί καὶ τὰ δύο πουλάκια.

ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ. ὍΤΙ ΘΕΛΑΕΤΕ-- ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ.

ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΤΑ ΔΥΟ ΠΟΥΛΑΚΙΑ

Ἀφιερώνεται

τῆς ΜΕΛΙΠΩΣ ΛΟΓΟΘΕΤΗ

— «Ἐγὼ λέω νὰ τραβήξουμε ἀπὸ δῶ ἴσα ὡς τὴν τρύπα . . .»

— «Καλέ, δὲ φαιέσαι! Γιὰ νὰ ; ἄς πιάσουμε ἀμέσως ;»

— «Ἄμὲ, πὼς νὰ πάμε ;

— «Πολὺ ἐφοκλα. Ξεκινούμε ἀπὸ τὴ λέφκη ὅπου εἴμαστε, πετοῦμε στὴ βελανιδιὰ δίπλα, ἔπειτα στὴ συκιὰ παρέκει καὶ τότε στὴν πρώτη τρύπα . . .»

— «Ποιὰ πρώτη ;»

— «Τούτη δὲ πού εἶναι κατάντικρό μας !»

— «Μὰ ἐκεῖ δὲν ἔχει τίποτα.»

— «Δὲν πειράζει. Ἀκολουθώντας τὴν κορνίζα τῆς πέτρινης φωλιάς του, περπατητά, φτάνουμε στὴν τρύπα, γραμμὴ.»

— «Γιατί νὰ μὴ βρεθοῦμε γραμμὴ ἀπὸ δῶ ;»

— «Τί ἠγλυκὸ αἰώνιο πού εἶσαι! Τί ἀστόχα-
στη πάντα !»

— «Τόκκα μὰ φορὰ καὶ τίποτα δὲν ἔπαθα.»

— «Κι ὅμως ἀξίζεις νὰ πάθης !»

— «Δὲ σὲ καταλαβαίνω.»

— «Ἐγὼ νόμιζα τουλάχιστο πὼς τὴ γεωμετρία σου τὴν ξέρεις, ἀφοῦ λένε κιόλας πὼς τὰ κινήματά μας ὅλα εἶναι γεωμετρικά.»

— «Καὶ τί μ' ἀφτό ;»

— «Δὲν τὸ συλλογίστηκες, πὼς ἀπὸ δῶ στὴν πρώτη τρύπα κι ἀπὸ τὴν πρώτη στὴ δική του, γράφουμε ἔρθωγώνιο σωστό ;»

— «Καὶ τί κερδίζουμε πού ὀρθωγωνιάζουμε !»

— «Κερδίζουμε, μπουνταλό μου, πού ἀγάγια γάγια ζυγώνουμε, κατασκοπεδώντας, καὶ δὲ μὰς παίρνει τὸ μάτι τοῦ θεριού.»

— «Ἐλα δὲ καὶ σὺ! Δὲ χαλήκαμε ἂ μὰς διῆ τὸ θεριουδάκι. Τὸ κακό μας δὲ γυρέθει μὲ τόσες μπιφτέκες πού μὰς ἐτοιμάζει κάθε πρωΐ !»

— «Ἔτσι σοῦ φαίνεται σένα. Μὰ φρονιμώτερα θὰ πράξῃς νὰ μείνῃς σπῆτι καὶ νὰ κληήσῃς στάβλά σου, παρὰ νὰ τρέξῃς στὴ φωλιά τους, ἐπειδὴ τὰ θεριὰ τῆς βράτσας ἐκεῖνης, ἄλλο σκοπὸ δὲν ἔχουνε καὶ ἀτεχέ το, παρὰ νὰ πιάσουνε τὰ θρωπάκια σὰν καὶ μὰς, εἴτε μὲ μπιφτέκες, εἴτε μὲ λογγὲ λογγὲ μαραφέτια.»

Οἱ μπιφτέκες, πού ἔλεγε ὁ φίλος, εἴτανε ψίχου-
λα ψωμί, παράθυρα εἴτανε οἱ τρόπες, ἢ φωλιά σπῆ-
τι, τὸ σπῆτι φωλιά, τὸ θεριὸ ἓνα νόστιμο ἡσυχο
παιδάκι, καὶ τὰ θρωπάκια οἱ σπουργίτες, πού στὴν
ἀντιληψή τους περνούσανε γι' ἀθρόποι, καθὼς καὶ
μετὰ στὴ δική μας.

Οἱ δύο σπουργίτες πού διαλογοῦσανε ὅπως ἀνα-
φέραμε πιστὰ πιστὰ τὴν κουθέντα τους, ἀποτελοῦ-
σανε ταῖρι γλυκὸ καὶ χαριτωμένο, μὰ καὶ ταῖρι πού
εἶχε περίφημη δρεξή, γιατί δὲ φαντάζεται κανένας
τί δὲ χωρεῖ καὶ τί φαγὶ δὲν παίρνει τὸ ἐλάχιστο ἐ-
νὸς σπουργίτη στομαχάκι. Τὸ παιδί τοῦς σερβίριζε
κάθε μέρα μὲ ἡσρόφῃ πού τὰ τρέλαινε τὰ σπουργι-
τάκια μας, τὸν κύρ σπουργίτη καὶ τὴν κυρὰ σπουρ-
γίταινα, τοῦς ἔδινε ψωμί, τοῦς ἔδινε κάποτε καὶ
λιανοκομμένα μπισκοτάκια, ἓνας σωστός μεζές.
Φρόντιζε τὸ καμμένο νὰ τοῦς βάλῃ, καὶ λίγα νερὸ
δίπλα σ' ἓνα πιατάκι. Ἄμὲ! Τί ἀγαθότερη δουλειὰ
γιὰ τίς διακοπές; Τὸ παινεμένο μας τὸ παιδί, ἓνα
δεκαεσσάρω χρονῶ ἀγωράκι, διδάσκει προκομμένα
ὄλο τὸ χειμῶνα. Τώρα, μὲ τὴ φαμελιά του, βρισκό-
τανε στὴν ἐξοχή, κοντὰ στὴ θάλασσα. Ἐπειδὴ τεμ-
πέλικο δὲν εἴτανε διόλου, εἶχε καὶ τὸ γραφεῖο του
ἀπάνω ἀψηλά, στὸ δέφτερο καὶ στερνὸ πάτωμα, μὲ
ἓνα παραθύρακι πού μπροστά του περνούσε ὁ νε-
ροσύρτης, ὅπου δηλαδὴ πέφτανε τὰ βροχοῦνερια καὶ
κατόπι κατακυλούσανε κάτω, ἀπὸ τὸ σουληγάρι τοῦ
ὕδραγωγείου, γιὰ νὰ μὴ μαζώνουνται στὴ στέγη,
καὶ γίνεται κάθε τόσο πλημμύρα ὁ μπαξέζης. Μὲ τὴ
στέγη, ξερὸς ἐννοεῖται ὁ νεροσύρτης καὶ καὶ τοῦς
νοικοκέρεβε τὸ τραπέζι τοῦς τὸ παιδί μας. Ὁ πό-
θος του, ἢ λαχτάρα του, νὰ τοῦς πῆ τὴν ἀγάπη

του. Έχανε τὸ νού του γιὰ τὰ πουλιά. Νά, θὰ ἤθελε νάρθουνε ξέθαβρα νὰ καθήσουνε σ' ἓνα του δάχτυλο, νὰ τοῦ ταιπήσουνε ἀπὸ τὸ χέρι μιὰ βουκίτσα, νὰ τὸν κοιτάζουνε, νὰ τὰ κοιτάζῃ, νὰ τὰ χαδέθῃ, ἀχ! μιὰ σταλιά σταλίτσα, τρυφερά τρυφερά, νὰ καταλάβουνε πιά πὼς φόβος κανένας μαζί του δὲν ὑπάρχει. Ἄφτὰ ὅμως, εἶδαμε πὼς φοβοῦνται κι ὅπως τυχαίνει συχνὰ στάθρῳπινα, ὅπως τυχαίνει καὶ στὰ ζῶινα, ἓνα πικρὸ παρανόημα χωρίζε πλάσματα πὸ ζῶινα πλάγι: πλάγι κι ὡστόσο νὰ σμίξουνε δὲν μποροῦνε. Ἐγὼ πρὸς προσπαθοῦσε μὲ κάθε τρόπο νὰ τοὺς φανερώσῃ τὴν καρδιά του, ἐνῶ τὰ πουλάκια μας δείχνανε κάμποση ἀπιστία, ἔσο ἡμερα, ὅσο ἀκίνητα κι ἂν πάσκιζε νὰ κάμῃ τὰ παραμικρά του τὰ κινήματα.

Περίεργο πὸ ἢ κερὰ σπουργίταινα ἔμοιαζε σὰ νάχῃ περισσότερη ἐμπιστοσύνη. Πὼς σὰς φαίνεται; Λέτε ποτὲς ὁ κόσμος, τὴν ἠθική του, τὴν ψυχική του τὴν ἔνωση, νὰ τὴ χρωστήσῃ τῆς γυναίκας, πὸ εἶναι καλή, ἀφοῦ εἶναι μάννα; Βέβαιον πὼς ἡ δημιουργία κάπως σκοῦρα τὰ βόλεψε τὰ πράματα ἢ πὸ σωστά, δὲν τὰ βόλεψε διόλου, ἐπειδὴ τὰ δημιουργημένα τῆς συνενόηση καμιά δὲν ἔχουνε ἀναμεταξύ τους, κι ὅχι μόνο δὲν καταλαβαίνουνε τὸ ἓνα τὴ γλώσσα τοῦ ἄλλου, τοῦ ἄλλου τοῦ μωαλό, ἀπὸ σοί σὲ σοί, μὰ κι ἀπὸ ἄτομον σὲ ἄτομον ἄπειρες φορές τοῦ ἴδιου σογιού. Ἡ γυναίκα μὲ τὴν καρδιά τῆς μπορεῖ πολλὰ νὰ καταφέρῃ, ἄς εἶναι καὶ σπουργίταινα. Ἡ δική μας ἔμοιαζε τόντως νὰ εἶναι μὲ τὸ μέρος τοῦ παιδιοῦ, νὰ προστατέθῃ τὸ θεριουδάκι, ὅπως τὸν ὀνόμαζε. Ἄφτὸ φάνηκε ἀπὸ κάποιο περιστατικὸ πὸ ἀκολούθησε μιὰ μέρα καὶ πὸ εἶτανε πὲς μοιρόγραφο νὰ κολουθήσῃ. Τὸ παιδί πρόσεχε μὴπως ξεπροβάλλῃ ἄξαφνα καμιά γάτα στὸ ποστατικόν. Τὶς ἔδωχε ἀλύπητα ὅλες ἀπὸ μακριὰ μακριὰ, φτάνει τὸν ἴσκιον τοὺς νὰ γνάντεθε στὴ στράτα. Νά σου ὅμως ἓνα βράδι πὸ μιὰ δούλα τοῦ σπιτιοῦ, καλεσμένη σὲ γάμο φιληνάδας, πάει ἓνα χιλιόμετρο ἐνάμισυ ἀπόσταση στὸ χωριόν, γυρίζει νύχτα, καὶ διές! ἀπαρτήρητα μιὰ γάτα, πὸ χάθηκε ἢ πὸ ἔτσι τὴν παράσυρε ἢ φαντασία τῆς ὄξω ἀπὸ τὰ λιμέρια τῆς, δὲν ξεκόλλησε ἀπὸ τὸ δουλικόν καὶ τὸ πρὸ σεργιάνιζε ἡσυχα ἡσυχα στὸν μπαξέ μὲ τὸ κέφι τῆς, στρώθηκε στὸ λιθαδάκι τὸ ξεστρογγυλωτό, τσίμπησε δυὸ τρία πράσινα χόρτα, πὸ εἶναι πολὺ ὠφέλιμα στὴν υγεία τῆς, τραδήχτηκε ἀγάγια γάγια πίσω ἀπὸ ἓνα χαμόδεντρο, ἀφοῦ σήκωσε πρῶτα τὸ μούτσονό τῆς στὸν ἀέρα, καὶ τώρα γλυφότανε ἢ μαργιόλα, κοιτάζοντας τὴ γνωστή μας τὴ λέφκη, ἀπ' ὅπου συνηθίζανε νὰ ξεκινούνε τὰ δυὸ πουλάκια.

Γιὰ καλή τους τύχη, κοίταξε ἀπὸ τὴν τρύπα του, πὸ λέγανε, καὶ τὸ παιδί μας. Μαργιόλικον καὶ τοῦ λόγου του. Ἄμέ, ποῦ παιδάκι δὲν εἶναι; Πετάχτηκε ἀπὸ τὸ γραφεῖο του κάτω στὸν μπαξέ, βρήκε ἄλλο χαμόδεντρο στὴν ἀντίθετη μεριὰ καὶ πρόσμενε. Δὲν ἄργησε. Ἐγένουαστα κατεβαίνει ὁ σπουργίτης μας στὸ λιθαδάκι, περπατᾷ πηδηχτά, κουνεῖ τὸ κεφαλάκι του, καμαρώνει, χαζέδει, ἐνῶ ἡ γάτα, προχωρώντας σιγὰ σιγὰ τὰ μπροστινά τῆς πόδια, σέρνεται σέρνεται ἄλομαυρη, σὴν ξετυλιγμένη, σὴν ξετραθηγμένη χάμω καὶ σιμώνει καὶ σιμώνει, νάρπαξῃ τὸ πουλάκι, νὰ τὸ φάῃ. Ὁρμᾷ τὸ παιδί, προφταίνει τὴ στιγμὸν ὅπου μόλις ὁ σπουργίτης εἶδε τὴ γάτα, πὸ μὲ τὴ βέργα τὴν κυνηγᾷ ὄξω κι ὄξω τὸ παλληκαράκι μας.

Ἐτρεμε ἀκόμη τὸ πούπουλό του ἀπὸ τὸ καρδιοχτύπι, ἔταν κάθησε ὁ καημένος μας ὁ σπουργίτης στὸ κλαδί ἀπάνω τῆς λέφκης. Ἡ σπουργίταινα, πὸ ἔλειπε στὸν πλαγιόν λαχανόκηπον καὶ ἴσια ἴσια γύριζε σπῆτι ἔταν ὁ φίλος μας ὠρμούσε στὸ λιθαδάκι, ζύγωσε κοντὰ κοντὰ στὸν ἄντρα τῆς κι ἄρχισε μὲ τὴ μυτίτσα τῆς νὰ τοῦ χτυπᾷ τὰ φτερά, τὸ λαιμό, ἔπειτα καὶ τὴ δική του τὴ μυτίτσα. Ἐἶτανε τὰ χὰδια καὶ τὰ φιλάκια τῆς σπουργίταινας. Ἄμα ψυχόπιασε λιγάκι ὁ ἄθρῳπος, ὄριστε πάλε οἱ κουθέντες:

—«Βλέπεις, βλέπεις τί σοῦ ἔλεγα;»

—«Ποῦ νὰ θυμῶμαι; Μοῦ ψέλνεις τόσα καὶ τόσα!»

—«Καμῶσου πὼς δὲν κατάλαβες, καὶ πὲς μου πὼς δὲν εἶσαι πάντα μὲ τὸ μέρος τοῦ θεριοῦ, πὸ τὸ λὲς κιόλας θεριουδάκι—ὡς ποῦ νὰ μὲ σκοτώσῃ!»

—«Ἄφτὸ εἶναι, τὸ θεριουδάκι, πὸ σὲ γλύτωσε!»

—«Μὲ γλύτωσε; Ὁραῖος γλυτωμός. Χύθηκε σὴν τὴν μπόρα μέσα στὰ φύλλα, γιὰ νὰ μὰς χτυπήσῃ καὶ τοὺς δυὸ μαζί, ἐμένα μὲ τὸν ἄτιμον τὸ σερκοπνίχτη.» Ἐνομα γάτα δὲν τὸ ξέρανε τὰ πουλιά, παρὰ κάθε ζῶον τὸ παρατσουκιάζανε—παρὰ τὸ σούκι τὸ κάτω κάτω εἶναι μιὰ ὀνομασία—κατὰ τὴν ἰδιαίτερη πουλιάτικη ἀντίληψή τους, ἄξαφνα τὸ σκύλο, πὸ κάνει φοβερό κρόττο, μὰ πὸ δὲν τὰ πειράζει, τὸν βγάζανε **γαβγαβγάκο**, πὸ στὴν πουλήσια λαλιά ἔρχεται πολὺ νόστιμα. (Οἱ ὄρνιθες εἶτανε οἱ **ἀφτεροῦγιαστες**, ὁ κόκκορας ὁ **λιμονοτόρος** εἶχανε ἄλλες, ὁμορφες λέξεις γιὰ τὰ σκουλήκια πὸ στὴ θροφή τους εἶναι ἄρνιὰ, τὰ σκουληκάκια πὸ τοὺς εἶναι λαγοί, τὰ ζῶντια πὸ τοὺς εἶναι λαγουδάκια, μὰ δὲν τις ἄκουσα καλά καλά, τις λέξεις, γιὰ νὰ σὰς τις ἀραδιάσω. Θὰ παρατηρήσατε ὡστόσο πὼς ἔμοιαζε ὁ σπουργίτης μας σὰ νὰ λυ-

πάται τὸ σβερκοπνίχτη τὸν ἴδιο, ἂν καὶ τοῦ κολνοῦσε τὸ ἐπίθετο **ἀτιμος**, πού τοῦ ἀξίζε. Τοῦ κάκου. Γιὰ κοινὸ τους ἐχτρὸ περνοῦσε τὸν ἄθρωπο.

Ἡ σπουργίταινα τοίρισε ἀπανωτὰ **κουίκ, κουίκ, κουίκ**. Ἢ πῆ πὼς γελοῦσε·

— «Περίφημα τὸ πέτυχες! — Καὶ ξακολούθησε νὰ κουικακίζῃ, δηλαδὴ νὰ γελά, ὄχι δὲ μονάχα γιὰ νὰ τὸν πάρῃ στὸ ψιλὸ, παρὰ γιὰτι χαιρότανε ἢ κακομοίρα πού δὲν ἔπαλλε τίποτα ἢ ζηλεμένος τῆς. — Μὰ, χριστιανέ μου, τὸ θεριουδάκι ἐδιωχνε τὸ σβερκοπνίχτη, γιὰ νὰ μὴ σὲ πιάσῃ — πού νὰ μὴ φέξῃ!»

— «Μάλιστα! Γιὰ νὰ μὲ πιάσῃ καὶ μένα!»

— «Ἔτσι; λοιπὸν ἐμᾶς τώρα μᾶς πιάνουνε μὲ μιὰ βέργα, κύριε;»

— «Μίλα ὅσο θέλεις. Εἴμιοννε κεῖ καὶ ξέρω.»

— «Εἴσουνε, ἀφέντη μου, δὲν ξέρεις ἑμῶς, γιὰτι οὔτε κοίταξες. Ἐγὼ, νά, βλα βλα τὰ εἶδα. Ἐμᾶς διαφεντέθει τὸ θεριουδάκι.»

— «Σὺπα, καὶ σὰ γυναῖκα πού εἶσαι, εἶσαι ἄξια νὰγαπήσῃς κ' ἓνα θεριό.»

Ἐλέγε, ἴσως καὶ χωρὶς πιά τώρα νὰ τὰ πιστέβῃ, καθαφτό. Ἀπὸ τότες ἀλλάξε μάλιστα μὲ τὸ παιδί. Σὰ νὰρχίζανε οἱ φίλιες. Ἀναγάλλιαζε τὸ θεριουδάκι μας, πού ἴσως κιάλας νᾶλεγε μὲ τὸ νοῦ του πὼς δὲ φέρθηκε πάντα σὸν ἄθρωπος κ' εἶχε τύφες στὴ συνείδησί του. Θυμότανε πὼς μικρὸς ἀκόμη, ἔξη ἑπτὰ χρονῶ ἀγῶράκι, τοῦ εἶχανε χαρίσει ἓνα ψέφτικο πιστολάκι μὲ κόκκορα, πὼς ἀντίε μπάλλες ἔδαζε μέσα μεγάλα μεγάλα καρφιά, ἐβγαίνε στὸ παράθυρο, τραβοῦσε γιὰ νὰ βαρέσῃ τὰ σπουργίτια. Τὸ λοιπό, καὶ τοῦ στραβοῦ τὸ δίκιο. Εἶχανε κάποιους λόγους τὰ πουλάκια ἢ κι βλα τὰ πετούμενα, σὸν ἀγαπάτε, νὰ φοβοῦνται τὰ θεριά πού εἶμαστε. Ἐγνοιοθε τὸ παιδάκι μας καὶ οἱ τρόποι του τώρα, τὰ κινήματά του, ἓνα χᾶδι μονάχο. Προσπαθοῦσε νὰ μιμηθῇ καὶ τὴ λαλιά τους. Γιὰ νὰ τοῦς δώσῃ νὰ καταλάβουνε πὼς σερβιρισμένο στὸ νεροσύρτη τὸ τραπεζάκι τους, σφύριζε γλυκὰ γλυκὰ, ἔκανε μὲ τὴ γλώσσα του, μὲ τὸ ἀκρόγλωσσό του περισσότερο καὶ μὲ τὸν οὐρανίσκο του, κάτι **τσ, τσ, τσ**, κάτι **πιουδ πιουδ** μὲ τὰ χεῖλια του, πού τὰ κατᾶφερνε πολὺ νόστιμα καὶ πιτήδεια.

— «Καλέ, τί ἔπαθε; ῥωτοῦσε ἢ σπουργίταινα τὸ σπουργίτη. Ἀφτὸς πού ἴσια μὲ σήμερα χοντροκλαιδοῦσε, νὰ τὸς ἔξαφνα πού μιλά σὸν καὶ μᾶς.»

Μὰ ἢ φίλος ἤξερε ὄχι μόνο νὰ μιλά σὸν τὰ σπουργιτάκια μας, παρὰ κάτεχε καὶ κάτι ἄλλες τέχνες, κάτι ἄλλες μαργιολιές. Ἀντίε νὰ στρώνῃ τὸ φαγάκι τους μπροστὰ στὴν **τρύπα** τῆς κάμερῆς του, ἔπαιρνε δυὸ τρία ψίχουλα στὸ χέρι, σφύριζε νὰ τοῦς

μηνήσῃ καὶ τᾶβρίχνε ὄξω. Πρωτοῦ πέσουνε χᾶμω' γλήγορα γλήγορα ἐρχόντανε οἱ σπουργίτες μας καὶ τᾶρπάζανε σὸν ἄερα. Ἡ λαιμαργία, τί τὰ θέε; Τὸ παιδί μας, τί στοχάζεσαι; Μέρα τὴ μέρα, λίγο λίγο, δίχως βιάσῃ, καμιά, στενέθει ὀλοένα τὸν κύκλο τὸ μισὸ ἢ πιὸ σωιστὰ τὴν παραβολὴ πού περιγράφει ἓνα σῶμα, σὸν τὸ πετᾶ, σὸν πετᾶ λοιπὸν τὸ ψιχλάκι πάντα πιὸ κοντὰ, τόσο κοντὰ πού ὁ σπουργίτης κοντέθει νὰ τοῦ ἀγγίξῃ, τὸ δάχτυλο, κοντέθει ἀπάνω στὸ δάχτυλό του νὰκκουμπήσῃ, σὰ νὰκκουμποῦσε ἀπάνω σὲ κλαδί.

Φαντάζεστε ἂν πῆγε ἢ ὄχι νὰ τὰ χᾶσῃ τὸ παιδί μας. Φανταστήτε ἑμῶς ἔξαφνα τί τοῦ ἔγινε μέσα του, τί συγκίνησῃ βαθιόγλυκη τοῦ γέμισε τὴν καρδοῦλα, ὅταν εἶδε τὰ σπουργιτάκια μας ἢ γυναῖκα, φαίνεται, σὰ νὰ εἶπε κανένα λόγο τῆς πειθῶς στοῦ ἀντρός τῆς τὸ ἀφτάκι — νάισκε, εἶδε τὰ σπουργιτάκια μας νὰ κάθουνται καὶ νὰ τσιμποῦνε τὰ ψίχουλά τους, πού θαῖρετε; στὸ ζῦλο τὸ ἴδιο τοῦ παραθυριοῦ ὅπου τὰ εἶχε ἀραδιασμένα ξεπίτηδες ὁ κατεργάρης, νὰ δοκιμάσῃ. Ἐκείνη τὴ στιγμῇ, ἔγραφε ὁ τσαχπινάκος στὸ γραφεῖο του. Ἡ πέννα ἀπόμεινε ἀποθρόντητη. Στὸ κεφαλάκι του μέσα, λᾶς καὶ λογισμὸς δὲν κουνούσε, μὴ λάχῃ καὶ τὰ τρομάξῃ.

Μὰ τοῦ κάκου! Ὅσο μεγάλη κι ἂν εἶτανε ἢ χαρὰ του, ἀφτὸς ὠνειρεδύτανε μεγαλύτερη ἀκόμη. Ἦ νὰ κάμω, πού εἶτανε τόσο καὶ τόσο τρυφερὴ τοῦ ἀγῶριου μας ἢ ψυχίτσα. Νά, ὁ πόθος του, ὁ πόθος του ὁ κρυφός, ἢ λαχτάρα του, νὰ γίνουνε φίλοι, φίλοι πιστοί, τὰ παιδιὰ κ' οἱ σπουργίτες, νὰ μὴ φοβοῦνται οἱ σπουργίτες τὰ παιδιὰ, τὰ παιδιὰ μάλιστα νὰ βοηθοῦνε, νὰ προστατέθουνε τὰ πουλάκια, ἐπειδὴ καὶ τὰ πουλάκια εἶναι μικρά, εἶναι ἀδύναμα, ἔχουνε ἀνάγκη ἀπὸ μᾶς, καὶ ποιὸς ξέρει τί ἰωφελος ἀνέλπιστο δὲ θὰ τοῦς εἶναι, ἀμα γίνῃ ἔξαφνα καμιά συμφωνία, καμιά ἐπίσημη συθήκη ἀναμεταξύ μας, νὰ τὰ διαφεντέθουμε ἀπὸ τοῦς ἐχτρούς τους; Γιὰ ἔφκολο, γιὰ πολὺ ἔφκολο ἐβλεπε κιάλας. Κάποτες, τί χρειάζεται, γιὰ νὰ γλυτώσῃ ἓνας σπουργίτης, γιὰ νὰ μὴν πέσῃ σὸν νύχια τῆς γάτας; Λίγγ, ἐμπιστοσύνη ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ πουλιοῦ. Προσφέδγει σὸν ἄθρωπο καὶ σώθηκε.

Πὼς νὰ τοῦς τὸ πῆ; Πὼς νὰ τοῦς τὸ ξεδιαλύσῃ; Πὼς νὰ τὰ πείσῃ τὰ πουλάκια; Νὰ μπορούσε, θέ μου, μιὰ φορά, καθὼς κι ἀπαρχῆς τὸ πεθυμοῦσε, νὰ τὰ κρατήσῃ μιὰ στιγμούλα στιγμίτσα στὸ δάχτυλάκι του, κι ἀπαλά, πολὺ ἀπαλά νὰ τὰ χαδέψῃ, νὰ καταλάβου πιά τὴν ἀγάπη πού τοῦς ἔχει!

Τὸ χᾶδι πού ἤθελε νὰ τοῦς κάμῃ τάθωο τὸ παιδί, τῆναμε τόντις τοῦ σπουργίτη τοῦ καημένου,

δχι όμως έπως έλπιζε ο αγαθός μας ο φίλος.

Ένα πρωί, γύριζε το άγωράκι μας από τάκρο-γιάλι, από το μπάνιο. Καί για θυμηθήτε τώρα που το λέμε, τί ώραία που μυρίζε το ξύλο εκείνο του λουτρού, το φρέσκο! Άχ! ότι που το θυμούμαι, λυγώνω, μέσα μου ξυπνά ή ανάμνηση της Πόλης, σπαρταρά ή αγάπη της πατρίδας. Άμè ή πείνα εκείνη του παιδιού, ύστερις από το μπάνιο! Μήν την ξεχνούμε. Πουθενά έμένα δè μου φαίνεται: πιò μεγάλη, πιò νόστιμη παρά στα μέρη τὰ δικά μας. Γιατί να ξέρετε πώς ή πείνα του παιδιού ύστερις από το μπάνιο, είναι από τὰ πράματα που άνεξαίρετα όλες οι φαμιελιές τάγαπούνε, τὰ προσμένουνε κιόλας. Σè κάμποσα, ίσως σè πολλά, δè συμφωνούνε πάντα οι γονιοί με τὰ παιδάκια. Τò τάδε παιχνίδι δèn άρέσει: τò τάδε γούστο του παιδιού, συχνά, ξετάζεται, συζητιέται. Η πείνα ύστερις από το μπάνιο, παραδεγμένη, χωρίς ζήτημα να ύπάρχη, χωρίς βώτημα κανένα. Είναι από τους νόμους τους άγραφους και τους άπαραπάτητους. Δικαίωμα του παιδιού να πεινά ύστερις από το μπάνιο. Δικαίωμά του μάλιστα να θυμώση, σά δèn του δώσουνε να φάη, άμα έρθη από το μπάνιο.

—«Έ; θά μου δώσετε να φάω; Άπό το μπάνιο έρχομαι: και πεινώ!»

—«Καλέ, βέβαια, δώστε του να φάη. Έρχεται από το μπάνιο. Πεινά!»

—«Μαμά, δè μου δίνουνε και πεινώ ύστερις από το μπάνιο!»

Ποιός να πρωτορέξη, να του δώση. Τò περιποιούνται, τò νοιάζονται, ύλος ο κόσμος στο ποδάρι για τò παιδί που πεινά ύστερις από το μπάνιο.

Τέτοιες γλυκιές αντάρες γενήκανε και για τò παιδί μας, σά γύρισε σπίτι από τάκρογιάλι. Του φέρανε κομμάτι τσικολάτα, με ψωμί, λίγο γλυκό και σώσε, Κύριε! κάτι μπισκοττάκια, μέλι μονάχο.

Ένωειται πώς τρομερά πεινούσε, άφοι έρχότανε από το μπάνιο. Καί τότες τò κομμάτι τσικολάτι, τò ψωμί και τò γλυκό, τὰ κατέβασε μονορούφι. Φανερώθηκε ο ήρωϊσμός του στο στερνό, δηλαδή τò καλήτερο, στο μπισκοττάκι. Μόλις έφαγε μιὰ βουκίτσα και συλλογίστηκε τὰ πουλάκια του. Άλήθεια, τò λησιμόνησε να τους έτοιμάση τò συνηθισμένο τους τò μεζελίκι. Πετάχτηκε. Ο καημένος ο φίλος μας ο σπουργίτης, βλέποντας πώς στην τράπια δèn είχε τίποτα, πετούσε δώθε κειθε, χαμηλότερα όμως παρά που συνήθιζε, να κυνηγήση πουλιά, δηλαδή μιγες. Δèn έμοιαζε πολύ χαρούμενος ή σπουργίταινα μάλιστα δèn τò κουνούσε από τή λέψη της. Καταιποδιές άπανωτές έμελλε άχουμε σήμερα. Άκόμη και σάν είτανε στο μπάνιο, είχε

καταιγιδιάσει ο καιρός και δè θάργυσε να ξεπυση, στη θάλασσα φουρτούνα, καταιγίδα στη στερι. Ο ούρανός κατράμι. Φυσούσε άλλάργα ένας άνεμ ξεμανισμένος, τόσο που τὰ θαλασσοπούλια, κακάτι μάβρα, πελώρια, κακά πουλιά, κατεδαίνα τώρα ίσια με τις δαντροκορφές του ξεχικού, επιτάσρωχνε ή μπόρα.

Φοβήθηκε τò άγωράκι μας. Σφύριζε, άρχισε κελαιδιμάτα του. Κατάλαθε άμέσως ο φόνος μας σπουργίτης, αν και τον φώναζε σπίτι τους ή σπουργίταινα, μήπως πάθη τίποτις μέσα στην παραζάλη. Νίκησε ή λαυμαργία και δèn άκουσε τή γυναίκα. Τò παιδάκι μας πάλε είχε άπιθωμένα μόνο δυò τριψιχουλάκια στο νεροσύρτη, που καμωμένος σάν τχαντάκι, κερτός και βραθυλούτσικος, δèn τάφινε πού να ξεσκορπίζονται με τον άέρα. Ίσια ίσια έμω για να μήν τὰ πάρη ο άέρας, έδαλε τὰ περισσότερα τὰ ψιχαλούδια του μπισκοττίου άπάνω στο σανιδάκι τò ίσιο που σè κείνη την κάμαρα, βρισκότανε στή βάση του παραθυριού και προχωρούσε ως τὰ μέσα. Ο σπουργίτης μας άνέβηκε με μιὰ φτερουγιά, έχαψε τὰ δυò ψιχουλάκια του νεροσύρτη, μ' ένα πηδηματάκι κάθησε στο κατώφλι που να πής του παραθυριού, κοιτάζοντας λιμπιστικά τò σανίδι: τρέχανε τὰ σάλια του. Εκείνη τή στιγμή, με φρίκη, βλέπει τò παιδί μας άψηλά ένα θαλάσσινο ξεφτέρι— έχει κ' ή θάλασσα τέτοια— που στριφογύριζε σά να έτοιμαζότανε να χουμήξη κάτω. Ένωιωσε τον κίνυνο τò παιδί μας τò γενναίο, είχε μάλιστα τò κουράγιο να πάρη άπάνω του και γλυκά γλυκά να τραγουδήση τις σπουργίτικες μελωδιές, που τις ήξερε τò πουλί, για να μπη μέσα και να γλυτώση. Μά ο σπουργίτης νόμισε πώς γύρευε και καλά να τόν πιάση, πιò μαργιόλικο τού φάνηκε ύποθέτω να ξεφύγη και κει που άνοιγε τὰ φτερά του, ώρμησε άπάνω του τò ξεφτέρι. Έτυχε όμως, ένα ξεφτέρι μεγαλύτερο νάρπαξή από τò λαϊμό τò πρώτο, που έτσι δèn μπόρεσε να κρατήση τò σπουργίτη, κ' έπεσε ο κακόμοιρος ίσια ίσια στο χαντάκι του νεροσύρτη.

Όσα δηγούμαστε δώ φαρδιά πλατιά, συνεθήκανε πιò γλήγορα παρά που θέλει για ναστράψη. Φριχτò πώς πολεμιούνται άναμεταξύ τους τὰ ζώα! Μά τί κρίμα να χαθή ο σπουργίτης μας ο άθώος! Τόν είδε νεκρό τò παιδί, με τὰ δάκρια. Τόν πήρε στα χέρια του. Ζεστό άκόμη τò στηθάκι του. Άχ! να τόν άκουγε, τò φίλο του, τò φίλο του τόν πιστό, δè θα κοιτότανε στα μάτια του πεθαιμένος. Γιατί νάρνηθη τή φίλια του; Δυστυχία μου! Δυστυχία του! Άναστéναζε τò παιδί. Καί φίλησε τò πουλάκι, και τò χάδι που δèn μπόρεσε να τού κάμη, σάν

είτανε ζωντανό, τού τ'όκαμε τώρα πού τὸ θέρισε ὁ Χάρος.

Ἐίπε στή λήψη του νὰ τὸ θάψῃ, νὰ τοῦ στήσῃ μνηματάκι. Ἐπειτα στοχάστηκε πὼς προτιμότερο νὰ τὰφήσῃ ἄθαρσ στὸν μπαξέ. Ἄφτὰ λιώνουνε μοναχά τους, ἀσκέπαστα, στή Δημιουργία ὅπου ξαναδημιουργοῦνε ζωή. Ἔτσι λιωμένο καὶ παραλιωμένο θάτανε τὸ κορμάκι τοῦ σπουργιτή μας, ὅστερις ἀπὸ ἕνα χρόνο πού ξαναἠήρθε στήν ἐξοχή τὸ παιδί μας. Θυμότανε ἀκόμη τὸ σπουργιτάκι του κ' ἔλεγε μὲ τὸ νοῦ του, πὼς μοιάζουνε συχνά κ' οἱ ἄθρῶποι μὲ τὰ πουλιά, πὼς δὲν καταλαβαίνουνε πάντα τὸ καλὸ τους, ὅσο εἶναι καρὸς, καὶ πρέπει κάποτε ἕνα χᾶδι σου νὰ τὸ χάρισῃς μιᾶς ἀγάπης σου ξεψυχισμένης. Μπορεῖ πάλε νὰ μὴν πῆγε χαμένος ὁ κόπος τοῦ παιδιοῦ πού γύρεβε νὰ πιάσῃ φίλιες μὲ τὰ πουλάκια, νὰ τὰ πείσῃ, κιάλας. Ἐνα πρωῖ πού καθότανε στὸ γραφεῖο του κ' ἔγραφε, βλέπει ἄξαφνα τὴν καλή, τὴ γνωστή του τὴ σουργιταῖνα πού ἐρχεται ξέθαβρη στὸ παράθυρο, πάει στὸ σανιδάκι, τσιμπᾷ ἕνα ψίχουλο, κεφαλοκοινητά, μὲ χερσομένη τὴν οὐρά της, βουτᾷ τὴ μυτίτσα της στὸ πικατάκι νερό, νοιτᾷζει τὸ παιδί μας καὶ φέδγει φέδγει ὡς τὴ λέψκη, ὅπου τὸ κίονιο ἠγλυκό της ξανάχτισε ἄλλη φιλιὰ.

Εἴκοσι ἑπτὰ τοῦ Σταβροῦ, τρίτη—Ἐφτὰ τοῦ "Ἀη Δημήτρη, παρασκευή, 1910.

ΨΥΧΑΡΗΣ

Ο ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

Στὴ Σκιάθῳ πέθανε τὴν περασμένη Δευτέρα ὁ δηγηματογράφος Παπαδιαμάντης. Γιὰ τὸν Παπαδιαμάντη ἔγραψε ὁ ποιητὴς Παλιμᾶς ἕνα ὑπέροχο ἄρθρο — καίτι σὺν πρόχειον κριτικὴ μελέτη καὶ καίτι σὰ μοιρολόι—πού δημοσιεύτηκε στήν «Ἀκρόπολις» τῆς Τρίτης. Τὸ ἄρθρο αὐτὸ τὸ δημοσιεύουμε καὶ μεῖς σήμερα.

Τὴν ὥρα τοῦτη, καθὼς ἀπλώνει ἕξω ἕνα βράδι ὀλόμαυρο ὅστερ' ἀπὸ μιὰ παγωμένη θλιβερώτατη μέρα μού ἐρχεται τὸ ἄξαφνο μήνημα. Πέθανε ὁ Παπαδιαμάντης.

Ὁ θάνατος γιὰ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ζωῆς, τῆς τέχνης καὶ τῆς σημασίας τοῦ νησιώτη λογογράφου, εἶναι σὰ νὰ μὴν ἔχῃ νόημα. Νὰ πού δὲ μὲ ταραττεῖ, νὰ πού δὲ μὲ συγκινεῖ! Μὲ κάνει μόνο καὶ στοχάζομαι. Συγκεντρώνομαι. Βλέπω. Θέλω καί: νὰ δράξω. Καί: νὰ καταλάβω τελειωτικὰ καὶ ἀκέρια νὰ παραστήσω ἀπὸ τὸ πρό-

σωπο τὸ μεγάλο καὶ τὸ χαρακτηριστικὸ, πού τὸ καρφώνει ἔξαφνα, μιὰ γιὰ πάντα, τὸ χέρι τοῦ Χάρου, καὶ μᾶς τὸ κάνει ἔξαφνα ἄγαλμα πού μᾶς γοητεύει καὶ φάντασμα πού μᾶς ἀνατριχιάζει.

Ὁ θάνατος, οβήνοντας τὰ μάτια τέτοιων ἀνθρώπων, πλάθει μαζί τὴν εἰκόνα τους καὶ στερεώνει τὴ μνήμη τους, ἐργάζεται σὺν ποιητῆς Ντάντες καὶ σὺν τεχνίτης Μιχαήλ—Ἄγγελος.

Ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης, ποιητὴς μὲ τὸν πεζὸ τὸ λόγο, καὶ κάποτε, μὰ πολὺ σπάνια, μὲ τὸ στίχο, ἕνας ἀπὸ τοὺς ξεχωριστοὺς ἁρμονικοὺς ἀντιπροσώπους τῆς νέας καὶ ἄμουσης ἀκόμα σὲ πολλὰ Ἑλληνικῆς ψυχῆς. Μέσα στὸ ἔργο του, τὸ ἀπλὸ καὶ τὸ ἀστόχαστο, πού συνεχίζει καὶ τελειώνει τὴ βυζαντινὴ παράδοση, σὲ κάποια τῆς σημαντικὰ στοιχεῖα, καὶ στὰ καλὰ καὶ στὰ πονηρὰ, ἀκόμα καὶ μὲ τὰ νεκρὰ τῆς γλώσσας καὶ τοῦ ὅφους, τὰ σπαρμένα μέσα ἐκεῖ καὶ κρατημένα μὲ κάποιο πείσμα καὶ μὲ κάποια ἀντίσταση καὶ μὲ ἔλη τὴν ἐπομονὴ τοῦ ἀνθρώπου τοῦ ἀναθρεμμένου καλογερικὰ, μὲ τὴ μνήμη του καὶ μὲ τὴν καρδιά του γιομάτη ἀπὸ βιβλικὰ ρητὰ καὶ λειτουργικὰ τροπάρια. Ἐξακολουθεῖ καὶ συμπληρώνει τὴ βυζαντινὴ παράδοση μὲ κάτι τι μονότροπο καὶ σκεδὸν ἀκίνητο, μὲ κάποια χάρη καὶ συγκρατημὸ καὶ ἀφέλεια καὶ σοδρότητα πού δὲν τῆς λείπει τὸ χαμόγελο, καὶ μὲ θερησκευτικότητα πού δὲν τῆς ἀπολείπει ὀλότελα καὶ ἡ ἔγνοια τοῦ κοσμικοῦ μὲ τρόπους καὶ μὲ θέματα, μὲ σήματα καὶ μὲ μικρογραφήματα, μὲ ἱστορίες καὶ μὲ ζωγραφικὰ πού θυμίζουν κάποιες «μινιατούρες» τῶν πατέρω μας μέσα στὰ Βαγγέλια καὶ στὰ προσευχητάρια, ὅ,τι πιὸ δέξιο καὶ ὅ,τι πιὸ λεπτότερο ἔχει: νὰ δειξῇ ἡ βυζαντινὴ τέχνη κάθε φορὰ πού μὲ λιγιστὰ μέσα κατορθώνει πολλὰ καὶ συγκινεῖ δυνατὰ: πιὸ κοντὰ, στὰποτελέσματα τοῦτα, μὲ τὴν κλασικὴ τέχνη, μὲ τὴν ἀρχαία τὴν ὁμορφιά.

Τὸ ἔργο τοῦτο εἶναι μαζί ὀροσολογημένο ἀπὸ τὸ γλυκοχάραμα τῶν νέων καιρῶν. Ὁ καλόγερος ποιητῆς, σκεδιάζοντας μὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τὴν γλώσσα, ἀραδιάζοντας συχνὰ πυκνὰ «τὰ γερὰ ἑλληνικὰ» τοῦ σχολειοῦ του γιὰ νὰ διαβαστῇ ἀπὸ τοὺς, σὺν ἐκεῖνον, γραμματισμένους, καθὼς φαντάζεται, καὶ διαβασμένους ἀναγνώστες του, ὁ ποιητῆς αὐτὸς εἶναι διπρόσωπος.

Μὲ τὴν ψυχὴν του τὴν ἄλλην, πού δὲν εἶναι ξεραμένη ἀπὸ τοῦ σχολειοῦ τὴν παράδοση, βλέπει, φέρνει, κουθεντιάζει, ἀνασταίνει, χρωματίζει, κάνει μουσικὴ τὴ σκέψη του, ἀνοίγει τὰ παράθυρα τοῦ σπιτιοῦ του γιὰ νᾶμπῃ καθαρὸ μέσα του τὸ ἑλληνικὸ τὸ φῶς, ὁ ἑλληνικὸς ὁ ἀέρας, ἀνοίγει διά-

πλατες τις πόρτες του, για να μπή, μέσα στο σπίτι του και να καθήση και να μιλήση και να κλάψη και να χορέψη και να ζωγραφιστή και να ζήση διαλεμένη, ξεκαθαρισμένη, μα πάντα χωρίς πέζα, χωρίς ρητορική, χωρίς καμιάν έγνοια να φαντάξη και να δείχτη, και για τούτο σημαντικώτερη και αληθινώτερη, άπαλή κ' ευγενική πάντα κ' εκεί που σαν πρόστυχη φέρνεται κ' εκεί που σαν άκάθαρτη ξεμυτίζει, ή Ρωμοσύνη κάποιων τόπων μας, μέσα στα νησιά μας, στιςήμερες άκρογιαλιές μας, στα ζωγραφισμένα μας βουνά, στα ζαφειρένια μας κύματα, στα πρασινισμένα μας τα καλύδια, μικροί και μεγάλοι, άντρες, και γυναίκες, άνθρωποι φτωχοί και λαϊκοί και άκέραιοι και άγνοί και παραστατικοί μέσα στα πάθη τους, στις αγάπες τους, στα γλέντια τους και στα μεθύσια τους, στο σάλεμα και στην άκνησία τους, στην ταπεινότητα και στη μικρότητά τους.

Ο Παπαδιαμάντης ο μεγάλος ο ζωγράφος των ταπεινών. Ο ιστορικός των «Θαλασσινών ειδυλλίων», ο απέρριτος και άσκημάτιστος κ' έλευστικός κ' εύκολοδιάβαστος και ξεχωριστός άκόμα κι από την άδιαφορία του προς το τεχνικό το ξετίλημα των ιστοριών του, προς ό,τι ονομάζεται συμμετρία και σύνθεση. Άπαλός και άφρόντιστος, αυτόσχεδιαστής, που τραγουδά πιο πολύ και που δημοσιογραφεί, παρά που χτίζει και που καλλιτεχνεί τις ιστορίες του κάτι τι αντίθετο προς τον άλλον του τον όμότεχνο και τον αντίμαχο, προς τον Καρκαδίτσα, τον τραχύ, το φροντισμένο, το δουλευτό, τον ήρωικό δημοτικιστή, που μας επιβάλλεται με τα στοιχεία της δύναμης, εκεί που ο Παπαδιαμάντης μας κυριεύει με τα στοιχεία της χάρις. Μα μήπως ή δύναμη δεν είνε χάρη; Και μήπως ή χάρη δεν κρύβει κάποια δική της δύναμη;

Το έργο του Παπαδιαμάντη, το μαζί έκκλησιαστικό και κοσμικό, βυζαντινό και ανθρώπινο, κάτι τι διασταχτικό και κυματιστό, γελαστό και μελαγχολικό, το λυρικό και το δραματικό, το δίγλωσσο και δίψυχο, δείχνει, και με τα στοιχεία του αυτά, ζωηρότερο, από άλλα έργα, την κατάσταση της νέας ελληνικής ψυχής: είναι κείμενο και μαρτυρικό για τον ιστορικό και το μελετητή των πραγμάτων μας και των καιρών μας άσύγκριτα σπουδαιότερο από τις βουλές μας και από τους νόμους μας. Άπό τον καιρό, έδω και τριάντα χρόνια, που πρόβαλε με το «Χρήστο Μιλλιόνη» του και με τη «Γυφτοπούλα» του, έσα με τα τελευταία του έργα, όλα σκόρπια σ' έφημερίδες και περιοδικά, και άνεύρετα και άνέκδοτα, ο ποιητής αυτός ο περίφημος και ο άτύπωτος, ο χριστιανός και ο άλκοολικός, ο ψάλλτης του ναού

και ο πιστός της ταβέρνας, ο λατρευόμενος από τους νέους γύρο του και ο άπλησίαστος, ο ντυμένος σα ζητιάνος, και ο έμπνευσμένος σαν από τη μουσικολία δροσερώτατων μενεξέδων, ο άκάθαρτος Παπαδιαμάντης και ο γλυκύτατος τραγουδιστής του «Φτωχού Άγιου» και της «Νοσταλγού», είδος τι Βερλαίν, μα πιο πολύ κανονικός, μα λευκός στη ζωή του όσο δεν εΐταν ο μεγάλος φράγκος έμόφυλός του από τα 1880 έσα με τα τώρα, ο Παπαδιαμάντης έζησε περιφρονημένος και δοξασμένος, μοναχικός και καταφρονητικός, δσιος και αλήτης.

Μα πάντα έσταζε κάποιο μέλι από τα χείλη του, και το κοντύλι του, έτσι, άκοπα, άνετα, άπρόσεχτα, με δυο τρεις μολυβιές μας άφινε στο χαρτί άξέχαστα «σκίτσα», που το στόμα τους ήθελε φιλή, και τα μάτια τους γυρεύαν αγάπη και μας τραβούσε ο άνθρωπος αυτός άπάνου στα γραμμένα του και μας άντάμωνε άξερφώνοντάς μας με τη συγκίνηση και με τη συμπάθεια. Τέτοιος είναι ο τεχνίτης. Σκάφτει μέσα στη συνείδηση των όμοιων του και την άνυψώνει, ως είναι και διαβατικά, την άνθρωπιά τους.

Έδω και δεκατέσσερα χρόνια μέσα στο περιοδικό ή «Τέχνη» προσπάθησα κάπως μεθοδικώτερα να σημειώσω την έντύπωση που μου προξενεί το έργο του Παπαδιαμάντη. Τα λίγα λόγια τούτα, πρόχειρα και άταχτα αυτόσχεδιασμένα, καιρό δεν έχω σήμερα να τα συγκρίσω και να τα ξετυλίξω. Μακαρισμένη και άξέχαστε, ένας δικός σου στίχος ξεφωτρώνει τώρα στα χείλη μου, στίχος λυπητερός και όμως άπριλιάτικος, και με όλο το χειμώνα που με ζώνει:

Τάμδονια αυτά που κλαΐδου
μου φαίνονται πως κλαίνε...

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΣΤΟΝ ΠΟΙΗΤΗ ΛΑΜΠΡΟ ΠΟΡΦΥΡΑ

Ω φίλε, ποιά είνε το κρυφό, τώραιο κρυφό που φέρνει
καρδιά προς την καρδιά,
και τη δική σου όλόβιθα σ' έμέ τη νιώθω γέρνει
όσο ποτέ καρδιά;

Πώς δε διψά κάθε ψυχή μιιά τέτια αγάπη, αλήθεια
δὲ λείε άπτος το πεί.

Μή κιάλα είν' άλλο τι ή ζωή παρ' ό,τι ζει στα στήθεια
κι ό,τι πεθαίνει εκεί;

Κι ό,τι μεγάλο και καλό κι ώραιο είνε πλασμένο,
παρόμοια μιιά φωτιά,
παρόμοιο μέθυσμα γλυκό δεν τόχει γεννημένο
σε μιιά θερμή καρδιά;

Χαρά στὸν ὄπιο διαλεχτὸ ποῦ ἀγάπη τοῦ πυρώνει
τῇ δυνατῇ ψυχῇ,
κι ὅ,τι ἐκεῖ μέσα ἀνδοβολεῖ μοτορεῖ καὶ τὸ φτεροῦνει
σὲ ἀρμονικὴν εἰδή.

Κ' ἐνῶ τὸ γλυκοτύρασμα στὰ βάρη του σιγάζει,
ὡς τὸ σκορπᾶ θερμὸ
μὲς στὸν ἀέρα τὸν πλατύ, καρδιὲς ἀναγαλιάζει
μὲ σάλεμα γλυκό.

Κ' ἐμένα, φίλε, ὁ γαληνὸς σκοπὸς σου ἔτσι μὲ φτάνει
ἐδῶ ποῦ ζῶ μακριά,
καὶ ξέρει πάντα τὸ κρυφὸ τὰ βάρη νὰ μοῦ ἐφράνει,
φρυσώντας σιγαλά.

Γλυκὸ ἀγεράκι ἀπ' τοὺς ξανθοὺς γυαλοὺς φεβγάτο πέμα,
μελωδικό, ἀλαφρό,
φέρνει τὴ λάμψη τοῦ χρυσοῦ τοῦ κάμπου, στὸν αἰθέρα
λουσιμένο τὸ χρυσοῦ.

Φέρνει ἀπ' τὰ γνέφη ταιπαλά, τὰ δειλινά, τὰ βράδια
τὴ λύπη τὴν κρυφῇ,
θλιμένα κάπια ἀγγίζοντας εὐγενικά ρημάδια,
εὐγενικό λαλεῖ.

Κλαίει ὅ,τι χάθηκε καλὸ κι ὅ,τι ὄμορφο ἔχει ἀβήσει, *
καὶ τὰ χρυσὰ φτερά
τανάζουν ὅ,τι δὲν μορεῖ μήτε ἢ ποιοὶ νάγγισαι,
γλυκὰ κι ἀρμονικά.

Περνᾶ ἀπὸ κεῖ ποῦ δὲν περνᾶ τὸ πῶ φιλό τὰγέρι,
κι ὅπου οὔτε τῆς αὐγῆς
τὸ στάλαμα δὲν κάθεται — νάπαλοτρέμει ξέρει
στὸ βάθος τῆς ψυχῆς.

Καὶ ξέρει μέσα κεῖ βαθιά νὰ βρῖσκει καὶ νὰ χύνει
τοῦ πῶ ὑψηλοῦ ἀγαθοῦ
μιὰ ἀχτίδα βλάστραφτη, γλυκιὰ μιὰ ἀχτίδα ἀπ' τὴ γαλήνη
τοῦ ξάστερου οὐρανοῦ.

Εὐτυχισμένε, ἀφοῦ οἱ καλοὶ θεοὶ σῶχουν χαρίσει
τόσο τρανὴ χαρά,
ἀπὸ τὴν ξέρα ἀνέγνωστος τριγύρο, σάν τὴ βρύση
τραγοῦδα στὴν ἐρμιὰ.

Κι ἀνίσως ἄλλο ἀπὸν' ἀχὸ ξερὸ στὸν ἄμμο γύρα
δὲ βρῖσκει ὁ ὄραιοι σκοπὸς,
στοχίσου πῶς τοῦ διαλεχτοῦ στάθηκε πάντα μοῖρα
νὰ μένει μοναχός.

Κ' εὐγενικός, περήφανος τὴ μοναξιά σου τράβα
σὲ κόσμο μαγικό
ἀλλοίχοντας τὴ θλίψη σου στὸ ἐρημικό σου διάβα,
μὲ πάντα νέο σκοπὸ

τὸν ὄμορφο ἀχὸ τὸ θεϊκό, ποῦ κλειὲς θερμὸ στὰ στήθη
σκόρπιζε ἀρμονικά,
καὶ μ' ὅ,τι μέσα ἀσίγαστο σοῦ τρώει κ' ἐσὲ τὰ βύθη
δίνε σ' ἐμᾶς χαρά.

Τραγοῦδα, φίλε, κι ἂν γλυκό, κι ἂν ἄλλο ἀγαπημένο
δὲ μ' ἔδενε στὴ γῆς,
ὅτ' ἀφίρεβα ἀπ' τὸν οὐρανὸ νὰ μ' ἀφίρε νὰ μένω
νάκούω ποῦ τραγουδεῖς.

ΚΩΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟ ΠΑΡΑΔΟΣΟ ΟΝΕΙΡΟ

Τῇ νύχτ' ἀπόψε τῶνειρο παράδοξ' ὄνειρο εἶταν.

Ἄπὸ μιὰ χώρα μακρινὴ κι ἀγνώριστη μιὰ χώρα
Τρεμάμενο ἀναφυλλητὸ στὴν κάμωμ' ἀργαπλώθη.
Σάν κάποιε ἀργὰ βραδιάσματα σὲ μιὰ βουνίσιαν ὄρη
Ἦ καὶ σάν κάποιε αἰνίγματα ποῦ ὁ μέσα κόσμος κλώθει.

Κ' ἐχύθη τ' ἀναφυλλητὸ κ' ἐγέμισεν ὁ τόπος
Ἄπὸ γυναίκεια ἀχγόγελα καὶ θηλυκὲς εἰκόνας.
Ποῦ ἂν εἶταν ξένες κ' ἔφταναν ἀπὸ τ' ἀπόμακρα, ὅπως
Παλιὲς μελαχρινὲς Κυφῆς κι' ὀλόξανθες Μαντόνες.

Εἶχανε καὶ τὰ γνώριμα χαμόγελα ποῦ ἀπάνω
Στὰ μάτια τους μισόδειχναν τίς ποῦ εἶχα ζήσει μέρες
Ἔτσι, ποῦ στὸν ἀνήξερο τὸ νοῦ ἄρχισα νὰ βίνω
Μὴν εἶναι κι' ἀγαπητικίες, μὴν εἶναι καὶ μητέρες.

Κάποιε ἀναστήματα εἶχανε, κ' εἶχαν ματιὲς καὶ χέρια
Ποῦ λὲς καὶ δέηση κάνανε καὶ ποῦ πληγῆς γιαιτρῆσαν.
Ὅμως καμμιὰ δὲν εἶτανε σπορταριστὴ κι' ἀζέρια
Κι' ὅλες γλυστρούσαν, πέθαιναν καὶ ξαναζωντανεάαν.

Καὶ τότε μέσα μου ἐνοιωσα βαθὺ τὸν πόνο τόσο
Κι' ἄπιστον κι' ἀνεξήγητο, ποῦ τὸ μεγάλο κλάμα
Γοερὸ δὲν ξέσπασε· καὶ πρὶν ἀκόμη καλονοιώσω,
Μελισσολύϊ τρικυμιστὸ σκορπίστηκαν ἀντίμα.

Ἦ! τί παράδοξ' ὄνειρο τῇ νύχτ' ἀπόψε ποῦ εἶταν!

ΛΕΑΝΤΡΟΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Γ. ΑΒΑΣΟΣ

Εἶταν ἔτοιμο τὸ φύλλο κ' εἶχε μπεῖ κιό-
λας στὸ πιεστήριο, σὰ μάθαμε τὸ θάνατο τοῦ
ἀγαπημένου φίλου καὶ συνεργάτη μας Ἀδά-
ζου. Μόλις προφταίνουμε νάναγγεῖλουμε, ἔτσι
ξερὰ ξερὰ, στοὺς φίλους τὴν εἰδηση τῇ θλιθερῇ
κι ἀφίνουμε γιὰ τᾶλλο φύλλο νὰ μιλήσουμε κά-
πως πλατιά γιὰ τὸ ἔργο του, δημοσιεύοντας κ'
ἓνα ἀνέκδοτό του δῆγγημα, «Κόρακας κοράκου
κακό δὲν κάνει», ποῦ τελευταία μᾶς ἔστειλε.

Ο "ΝΟΥΜΑΣ,

ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΚΕΡΙΑΚΗ

Λιευθοντίας: Δ. Γ. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΔΡΟΜΟΣ ΠΗΠΟΚΡΑΤΗ, άρ. 11, ΑΘΗΝΑ.

Συντρομή χρονιάτικη: Για την Ελλάδα και για την Κρήτη άρ. 10. Για τὸ ἔξωτερικὸ φρ. χρ. 12 ' 2. — Για τις ἑπταετίες δεχομάστε και τρίμηνες συντρομές (3 άρ. τὴν τρίμηνία). — Κανένας δὲ γράφεται συντρομητής ἄ δὲ στείλει μπροστά τὴ συντρομή του.

20 λεπτά τὸ φύλλο, 20. — Τὰ περασμένα φύλλα πουλιούνται στὸ γραφεῖο μας στὴ διπλὴ τιμὴ.

Βρίσκεται στὴν Ἀθήνα σ' ὅλα τὰ κίωσκια, και σὲ τις ἑπταετίες στὰ Πραχτορεῖα τῶν Ἐφημερίδων.

ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ

ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΡΑΣΗΜΑ — ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ ΤΟ ΠΑΡΑΣΗΜΟ — Τ' ΟΓΔΟΥ — Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΟΥ — ΓΙΑ ΝΑ ΧΑΡΕΙ ΚΑΠΙΟΣ.

ΑΣ ποῦμε και μεῖς δυὸ λόγια γιὰ τὰ παράσημα ποῦδωταν στοὺς λογίους, ἀφοῦ τὴν εἶπαν και τὴν παραεῖπανε τὴ γνώμη τους ὅλες οἱ Ἀθηναῖκες φημερίδες. Εἰδγνωμονοῦμε λοιπὸν τὴν Κυβέρνηση ποῦ παρασηφόρησε τὸν Παλαμᾶ, τὸν Καρκαβίτσα και δυὸ τρεῖς ἀκόμια τῆς ἴδιας σειρᾶς. Ὅσο γιὰ τις ἄλλες παρασημοφορίες, δικός της λογαριασμός. Δικά της εἶναι τὰ παράσημα. νοικοκυρὰ εἶναι, σὰ νὰ ποῦμε, σπῆτι της, και δικαίωμά της νὰν τὰ κάνει ὅ,τι θέλει.

Τὴν κατηγορέσανε πῶς, παρασημοφογόντας μερικὸς ἀναγνωσματογρᾶφος και γραμματοβιομήχανος, εἰδειξε πῶς συντρέχει και βραβεύει τὴ ρουτίνα. Και σ' αὐτὸ ἄδικο ἔχουν. Ὅταν τὸν κ. Τσοκόπουλο λ. χ. τονὲ βραβεύει ἡ κοινωρία, χερσοκροτώντας τὰ θεατροβιομηχανικά του ἔργα, τί θέλετε νὰ κάνει ἡ Κυβέρνηση, ἀφοῦ ἡ Κυβέρνηση εἶναι ἡ ἀφρόκρεμα, νὰ ποῦμε, τῆς Κοινωνίας;

Αὐτὰ λοιπὸν και τοῦ χρόνου, ἀφοῦ μάλιστα λένε πῶς και τοῦ χρόνου θὰ μᾶς κάνει τέτοιους ὁμορφους μπουναμάδες ἡ Κυβέρνηση.

ΕἶΣΙ, γιὰ νὰ γίνετα κοιφέντα, ὡς ποῦμε και τοῦτο. Δίνοντας παράσημο ἡ Κυβέρνηση στὸν Παλαμᾶ, τὸ πήρε πίσω ἡ ἴδια, ἀφοῦ σ' αὐτὴ τὴν περίοισι ὁ Παλαμᾶς παρασημοφόρησε τὴν Κυβέρνηση.

ΚΑΛΟΡΙΖΙΚΟ και τ' Ὅγδου Ὑπουργεῖο. Πῶς θάνα Ὑπουργεῖο Ἐργασίας, πῶς και τὸ θὰ καταφέρει, και τὸ θὰ δημιουργήσει, οὔτε λόγος νὰ γίνετα, μιά κ' Ὑπουργός του εἶναι ὁ κ. Μπενάκης.

Ἐχουμε πεποῖθησι πῶς μὲ τέτια ὑπεράξια διοίκισι θὰ φανεῖ πῶς εἶταν ἀληθινὰ ἀπαραίτητο τ' Ὅγδου και πῶς χαμένα γιὰ τὴ Γεωργία μας πρέπει νὰ λογαριάζονται τὰ χρόνια ποῦ δὲν τόχαμε.

ΔΕΝΕ πῶς εἶναι πραχτικός ἄθροπος ὁ κ. Μπενάκης και τὸ πιστεύουμε. Πραχτικός λοιπὸ νὰ φανῆ σὲ ὅλα, και μάλιστα στὴ γλώσσα ποῦ θὰ γράφονται οἱ διάφορες ἐγκύκλιες, ὀδηγίες κλπ. γιὰ τοὺς γεωργούς και τοὺς χτηνοτρόφους.

Ἡ Γεωργικὴ Ἐταιρία ἔβγαλε και τέτιες ὀδηγίες, μὲ ἡ βλογημένη μεταχειρίστηκε τέτια γλώσσα ποῦ γιὰ νὰν τὴ νιώσουν οἱ γεωργοὶ ἔφρατε νάνα Μιστριωτήδες και κλάσμα, τὸ λιγότερο.

Νὰ μὴν πάθει λοιπὸν τὰ ἴδια και ὁ κ. Μπενάκης, γιὰ τὸ τότε ὅλο τὸ πραχτικό του μυαλό και ὅλη ἡ ἐργατικότη του θὰ πάνε στὰ ποῦφ!

ΠΑΝΟΥ στὸ μεθῆσι του, γιὰ τὴν ἄξιμα παρασημοφορία του, ὁ φίλος Ξενοπούλος σὰ νὰ ψυχοπόνεσε τὸν Ψυχάρη κ' ἔγραψε στὸ «Ν. Ἄστου» πῶς ἔφρατε νὰ δοσε και στὸν Ψυχάρη ἕνα παράσημο ἀφοῦ κτλ.

Γιὰ νὰ χαρεῖ ὁ φίλος Ξενοπούλος τὸν πληροφοροῦμε πῶς ὁ Ψυχάρης ἔχει λάρει ἀπὸ τὰ 1907 τὸ χρυσὸ σταυρὸ τοῦ Σωτήρα και ἂν ἀνοίξει τὸ «Νουμᾶ» (άρ. 270, 18 τοῦ Νοέβρη 1907) θὰν τὸ δεῖ στὴν πρώτη σελίδα, πᾶνου πᾶνου, γραμμένο και θὰ χαρεῖ.

Ὅσο γιὰ τὸν Πάλλη, ἔχει λάρει και λόγου του καιτὸ παράσημο, ἀδιάφορο ἄ δὲ λέγετα ἀργυρὸς σταυρός, μὲ ΙΑΙΩΔΑ.

ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΖΟΥΓΡΑΦΙΕΣ

“ Η ΦΛΟΓΕΡΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΑ..

Λύρα ἐπὶ δυνατώτερη
και ἀπὸ Κυκλώπων χέρια.
(σελ. 90)

Ἡ ἔποχή μας ποῦ τὴ διακρίνει τὸ ψέφτικο και τὸ φανταχτερὸ δὲν ἔχει νὰ παρουσιάσει τὴν εἰλικρίνεια τῆς ἐργασίας και τὸ συνέπαρμα τοῦ ἀληθινοῦ ἰδανικοῦ τῆς φιλολογικῆς Τέχνης, ὅξω ἀπὸ λιγοστὰ ὀνόματα. Ὅλοι δουλέβουν περισσότεροι γιὰ νὰ φαίνονται παρά γιὰ νὰ εἶναι. Γιὰ τοῦτο κατάντησε ἡ φιλολογία μας νὰ περπατῆ μὲ τὰ δεκανίκια τῆς δημοσιογραφίας, και ἀκόμια καιτὸ πῶς πολὺ, νὰ ποιστῆ ἔλγ ἀπὸ τὰ πιτόλαια διαφταρμένα, ρουτινιέρικα και ἀκατάστατα συνήθεια της, καθὼς ἄλλοτες τὸ ἐγγήσαμε, και νὰ σέρνη ἀπὸ πίσω της ὅλους ὅσοι ἀπὸ ψυχικὴ ἀδυναμία λαχταροῦνε τὴ δόξα τῆς μέρας. Ἐνας Ψυχάρης κ' ἕνας Παλαμᾶς δὲ δυνήθησαν νὰ στεριώσουν τὸ παράδειγμα τους, και τὸ πράμα εἶνε τόσο θλιβερότερο, ὅσο βλέπουμε και αὐτοὺς τοὺς νέους ν' ἀκολουθοῦνε τὴν πατημένη στράτα ὑποχωρώντας κάθε μέρα στοὺς πειρασμούς μιᾶς πρόσκαιρης ἐπιτυχίας, ἰδανικὸ τῶν ἰδανικῶν τῆς σύχρονης περικυκλωσίας μας.

Στή μελλοντική ιστορία της Τέχνης στην Ελλάδα θα σημειωθή σαν ένας σημαντικός σταθμός ποιητικής ελικράβειας το ξεχωριστό πέρασμα στις μέρες μας της δυνατοφτέρουγγης, ζωντανολάτρας και πλουσιοφάνταστης Μούσας του ποιητή Παλαμά. Από τα «Τραγούδια της πατρίδος μου» ίσα με τη «Φλογέρα του Βασιλιά» έχουμ' ένα φυσιολογικό ξετύλιμα ενός Ποιητή που δεν έλειψεν ελόενα ν' άρματώνεται με τὰ διαλεχτά τ' άρματα της σοφίας του νου, της ζωνιάνιας του αίστημάτου και της γερής φτέρωσης της φαντασίας, όσο που νά φτάση τ' άψηλά σύνορα της ποιητικής Τέχνης.

Μας δίνετ' έτσι νά νοιώσουμε πώς οι ξαφνικές λάμψεις και τὰ βιασιμένα μεσουρανήματα, που τόσο συχνά τον τελεφταίο καιρό ξανοίγουνται στο φιλολογικό μας στερέωμα, τίποτα δε σημαίνουν όσο ή γαλήνια, ταπεινή κι αθόρυδη δουλειά που δρόμος γίνεται για τὰ ξάγναντα και τις κορφές που ε ξεστότες ήλιος της μακρουής με βέβαιης δόξας τὰ λούζει.

*

Η «Φλογέρα του Βασιλιά» δεν μπορεί νά περάση για ώρισμένο είδος ποιητικό λόγο από τὰ συνημισμένα και τὰ γνωστά. Περισσότερο βέβαια μπορεί νά πη κανείς πώς μιλάζει με έπος με δίχως νά κληί μέσα του όλα τὰ επικά στοιχεία. Μάλιστα πολλές φορές ξεφεύγει σέ λυρισμό που κι αυτός έτσι καθώς στέκεται βέβαια δεν είναι από τὸ γνωρισμένο μας λυρισμό που ο ίδιος ποιητής άλλου μας έχει δείξει. Ένα ήρωικό τραγούδι, ένας Ύμνος είναι ελο τὸ έργο από τὴν αρχή ίσα με τὸ τέλος, που μέσα του περνοῦνε σαν δράματα κάθε τόπου και κάθε εποχής παραδόσεις, καημοί, σκέψεις, σύβουλα του παλιού κόσμου, του σήμερα και του αύριο. Ο ίδιος ποιητής έτσι χαρρακτηρίζει (σελ. 60) τὸ δρόμο της Μούσας του.

Της επικής μου θάλασσας τὴ γαλήνια τὴ δέρονται
παθητικές άνεικές και λυρικά μελτέμια
κι ελο άρμενίζει στα ήσυχά νερά της τὸ καρδί:
μιάς φαντασίας άνήσυχης πάντα δραματισμένης.

Τὸ είδος της τέτοιας ποιήσης ζητᾶ τὸ πομπικό, τὸ στολισμένο, τὸ ἀπλόχωρο ὕφος. Ο ποιητής στέκεται, ξανασάνει, σκέφτεται, φιλοσοφεί, κάνει δυὸ βήματα λοξᾶ ἀπ' τὸν ταχικό του δρόμο για νά μας δείξει κάτι που τὸν τραβά τὴν προσοχή, που ξέχωρα τονέ συγκινεί, που τονέ σπρώχνει ε άγαθὸς θαίμονας της Μούσας του νά μας τὸ ψάλλη. Όσοι λογαριάζουν γι' ἀπόλυτη ποιητική άρετή τὸ σφιχτόδετο και τὸ συγκρατημένο και σύμφωνα με μιά τέτοια αρχή ξεκινούν για ν' άρναντέψουν τὴν ποιητική ὁμορφιά, θὰ νοιώσουν με τὴ «Φλογέρα

του Βασιλιά» πόσο μακριά τραβά ή αντίληψή τους ἀπὸ της Τέχνης τὸ δρόμο. Βέβαια τὸ σφιχτόδετο και τὸ συγκρατημένο στο στίχο και στο νόημα δεν ξεφεύγουν πουθενά τὴ φροντίδα του ποιητή. Μά στον τρόπο της ποιητικής έκφρασης αλλάζει. Εδώ ή περίσταση ζητᾶ τὴν ἀπλοχωριά και τὴ σπαταλοσύνη. Η Μούσα περπατώντας δείχνει και ξαναδείχνει ελη τὴ λεβεντιά της, φέρνει και ξαναφέρει όλα της τὰ χαρίσματα, χορεύει και ξαναχορεύει όλους τὸς κύκλους της, παίρνει και ξαναπαίρνει όλα της τὰ χρώματα, σιέεται και λυγίζεται, στέκει και τηρᾶ, σου γελᾶ, σου άνοίγει τὴν άγκυλιά, σὲ λυώνει, σὲ σέρνει μαζί της.

*

Ο Βυζαντινὸς κόσμος είναι γνωρισμένος σὲ μᾶς μονάχα ἀπὸ τὰ θραυιά του σκολειοῦ κι ἀπὸ τὰ δράματα του Λασάνειου. Έτσι μᾶς ξεφεύγει ελότελα ή ἀληθινή γνώση μᾶς εποχής σημαντικής της παγκόσμιας ιστορίας που γέννησε ἀπὸ τὸς μεγαλύτερους ήρώους που εἶδε ὁ κόσμος. Ηρώους με τρανή ψυχὴ μέσα τους, με σειρά μεθοδική στη ζωή τους, με καρδιά που όσο άτρομη και σιδερένια εδειχνε στο έλεος τόσο μαλάκωνε και λυγίζε για χάρη ενός ιδανικού.

Εἶπε ὁ ιστορικός πὸς ἂν ἔλειπαν οἱ τρανοὶ ήρωοὶ του Βυζάντιου, σήμερα ὄψην ἄλλη, θὰ εἶχε ή Ἀνατολή, ίσως κ' ή Ἐδρωπή. Τὸ Ἀνατολικὸ ζήτημα που ίσα με τις μέρες μας τραβά τὴ φροντίδα και τὴ σκέψη τῶσων λαῶν, πάσιζαν ἀπὸ τότες ἀκόμα ἐκείνοι νά τὸ λύσουν. Κ' ένας ἀπὸ δάφτους, ίσως ὁ πρώτος ἀπ' ἔλους, που ή ιστορία μᾶς τὸν παρουσιάζει νά πολεμᾶ στ' ἄλογό του ἀνεδατμένους, ἀλάκερα σαράντα χρόνια, με λογῆς λογῆς φυλές ἀπὸ τὰ τετραπέρατα της Ἀσίας ίσα με της Ἰταλίας τ' άερογιάλια, και περισσότερο ἀπ' ἔλους με τὴ φυλὴ των Σλάβων που Βουργάροι ἀπὸ τότες κράζονταν, είναι ε λαμπερὸς βλαστὸς της δοξασιμένης Μακεδονίτικης δυναστείας που στα χέρια της για αἰῶνες βᾶστηξε τὴν τιμὴ της Βυζαντινῆς πολιτείας, ε Βασίλειος ε άκουσμένος με τ' ὄνομα Βουργαροφάγος.

Βασιλιάς στην εἰδή και στην ψυχὴ. Όψη άρχοντική και σώμα σαν τὸ Ἡρακλή. Ὑἱονιά του γιόμισε τὴν Ἀνατολή και τὴ Δύση. Κόσμοι, λαοὶ στη γητεία του σέρνονταν. Μάγος της καλοσύνης, της άντρευσόνης και της θείας ἐκδίκησης. Διαφεντεφτής της φυλῆς του. Κι ἀπάνου ἀπ' όλα ε Ποιητής που έσυρ' ένα πρωὶ τὰ φουσατα του στην Ἀθήνα για νά προσκυνήση τὸν τόπο της Σοφίας και τὸ ναὸ της Ὀμορφιάς. Ένας τέτοιος ήρωας δεν εἶτανε γραφτὸ νά μείνη παραριγμένο.

της Μούσας. Ἡ λύρα ἐνός Ρωμοῦ ποιητῆ πού σάν ἐκεῖνον ἔκλεισε μέσ' στήν καρδιά του

μέ μιὰ καινούρια δύναμη τήν ἴδια τήν Ἑλλάδα τόν ἔδραλε στό φῶς γιά νά τονέ δείξῃ τοῦ κόσμου τοῦ Ἑλληνικοῦ καί γιά νά τοῦ ὑμνήσῃ τίς χάρες καί τὰ κατωρθώματα.

*

Ἡ «Φλογέρα τοῦ Βασιλιά» χωρίζεται σέ δύο-δεκα λόγους, συθεμένη ὅλη σέ δεκαπεντασύλλαβους στίχους δίχως ῥίμα, ἔξδν ἀπό λιγιστές μεριές πού τὸ μέτρο γυρίζει στό λεύτερο στίχο. Σμιχτῆ περίληψη τοῦ κάθε λόγου τέτοια μᾶς ἱστορεῖ:

Α'

Μιάν ἀόγη ἀνοιξιότικη — εἴτανε ὁ καιρὸς πού βασιλεῦε ὁ Παλαιολόγος — στὸν κάμπο τῆς Πόλης, στὸ χαλασμένο μοναστήρι τ' ἄη Γιαννιοῦ τοῦ Θεολόγου, κάποια συντροφιά ἀπὸ ἀρχόντους καί μεγαιστάνες σταμάτησε διαβαίνοντας ἀπὸ κειθε. Κατὰ τὸν τοῖχο στριμωμένο, σάμπως καρφωμένο, πλάϊ σ' ἓνα μνήμα διαγουμισμένο ἔστανε ὀρθὸ ἓνα σκέλεθρο πού βασοῦσε στήν τρύπα πού εἴταν ἀλλοτερες τὸ στόμα μιὰ φλογέρα πού φανεροῦ πῶς γιά περίεργο τὴν εἶχαν ἀπιθώσει κει οἱ ταφογῶνες. Στου ξέσκεπου μνημιάτου τὴν πλάκα μιὰ πιγραφὴ φανέρωνε πῶς ἀναπάδοταν μεσ' στὸ μνήμα ὁ βασιλιάς Βασίλειος ὁ Βουργαροφάγος. Οἱ μεγαιστάνες κι ἀρχόντοι ξαφνιασμένοι γιά τὸ βρετικὶ ἀπολύσανε μαντάτορα νά φέρῃ τὸ μνήμα στήν Πόλη, κ' ἔνας ἀπὸ δάφτους σίμωσε πρὸς τὸ σκέλεθρο γιά νά βγάλῃ ἀπὸ τὸ στόμα τὴν περιπαίχτρα φλογέρα. «Ὅμως δὲν πρόφτασε ν' ἀγγίξῃ τὸ χέρι καί τοῦς συνεπαίρνει ἐν' ἀπέραντο κελάιδισμα, μιὰ φωνὴ πού ἔδρανε ἀπὸ τὸ σουράβλι. «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ἐπικὴ φλογέρα, τὸ προφητικὸ καλάμι καί θέλω τώρα ὅσο κι ἂν με πῆρνε καλάμι ἀποριμένο καί με στήλωσαν στὰ δόντια σου, μεγάλη βασιλιά, μ' ἀνίερο ἀνεγέλασμα ταράζοντάς σου τὸν ὕπνο, θέλω νά σέ ἀναστήσω μέσα στῆ δόξα καί στῆ λάμπη σου καί νά ψάλω τὰ τρανά σου κατωρθώματα καί πιὸ πολὺ ἀπὸ κόνισμα καί πιὸ μέγα ἀπὸ ἀγαλμα, ἐγὼ ἡ φλογέρα νά στηλώσω τὸν ὕμνο σου στοὺς αἰῶνες.»

Β'

Ἡ φλογέρα σταματᾷ καί θυμᾶται τὰ ὠραία νησιὰ τοῦ Μαρμαρά, τὰ ἐννικὰ ἐρμονήσια με τὴ χλωρὴ Περίκηπο καί τὴ γυμνὴ Πρώτη πού δέχτηκαν τὰ συντριμμένα σιγήπτρα καί τίς ξεπεσιμένες κορώνες σ' ἐξορίες καί σὲ παιδεμούς. Ἴκειε ξορισμένη στοῦ Τσιμισκῆ τ' ἀνήλεο θέλημα ἡ Ἀθούστα Θεοφανῶ πλανιέται σάν ἴσκιος. Ὁ ἀχόρταγος πόθος πού ἡ σφίγγα ἡ σάρκα τὴν ἔδεσε με τοὺς τρεῖς βασιλιά-

δες Ρωμικόν, Φινὰ καί Τσιμισκῆ ὑμνολογίεται σὲ στίχους γιομάτους ἀπὸ δύναμη, ζουγραφικὸ πλοῦτο κ' ἐξάρση. «Ἄλλοι ἄς ὀργίζονται με σένα Θεοφανῶ κι ἄς ἀναθεματίζουν τὴ μνήμη σου, μὰ ἐγὼ νὰδ σοῦ ὑψῶνω, ἀνάπτω σου λαμπάδα στὸ κόνισμά σου. Δόξα σὲ σένα κεντάδρισσα βασίλισσα πού γέννησες τὸ κένταδρο τὸ Ρήγα!»

Γ'

Δίχως νά ἱστορήσῃ τοὺς ταρνανάχρονους ἀγῶνες με τοὺς βάρβαρους καί πρῶτα ἀπ' ὅλα με τοὺς Βούργαρους ἔρχεται ἡ φλογέρα νά ψάλῃ τὸ στερνὸ ταξίδι τοῦ Βασιλιά στίς χώρες πού σύντριψε τὸν δεχτρό, γιά νά μᾶσῃ πᾶς τοὺς ἀνθούς πού φύτρεψε καί νά δεχτῆ τὰ προσκυνήματα τῶ νικημένων καί τὰ κλειδικὰ τῶν κάστρων ἀπὸ τῆς Ροδόπης τὴ χώρα ἴσα με τῆς Ὀχρῖδας τὰ Βουργάρικα παλάτια πού τὸν προσμένανε βουτημένα στὸ μάλαμα, στὸ μετᾶξι καί στὸ μαργαριτάρι, θησαυρὸς ἄξιος γιά τὸ στρατό του.

Κι ἀφοῦ τέλειωσε τὸ δοξασιμένο ἀγῶνα δὲ στοχάστηκε ἀνάπαψη, μὰ ἡ καρδιά του τὸν ἔσπρωχνε σ' ἓνα προσκύνημα πρὸς τὸ βράχο τῆς Ἀθήνας. «Ῥώμη δέσποινα, χρυσὴ Ἀλεξάντρα, ἁγία Σιών, νύφη Ἀντιόχεια, Πέργαμο, Ἀρμῖδα Νίκαια, Θεσσαλονίκη, Ἀγιονόρος, δὲ σὰς ὠρέχτηκε. Ἀθήνα! σένα ρωτεύτηκε καί πρὸς ἔσένα τραδῶξε. Παναγία, δυνατὴ Βλαχερνιώτισσα τῆς Πόλης, Πορταῖτισσα σκέπη τ' Ἀγιονόρους δὲ στάθηκε σὲ σὰς. Τῆ Δέσποινα τῶν οὐρανῶν θὰ πᾶξ νά προσκυνήσῃ στίς Ἀθήνας τὸ βράχο, τί φάνταξε ὕστερα ἀπὸ τὴν πολεμόχρη Ἀθηνᾶ με τὸ ἴδιο ἀνάστημα καί τὸν ἴδιο ἀέρα, μὰ γαληνόχαρη, δίχως κοντάρι καί σουτάρι.»

Δ'

Πορέβεται στήν Ἀθήνα ὁ στρατός Ἀνατολῆς καί Δύσης λαοὶ ἔδωσαν τὰ παλληκάρια τοὺς γιά γιά τὰ φουστάτα τοῦ Βασιλιά, πού σὲ μιάν ὀνειροφαντασιὰ περνοῦνε στὸν ὕμνο τῆς φλογέρας. Στρατιῶτες ἀπὸ κάθε μεριά τῆς Ἑλλάδας, Μακεδονίτες, Θρακιῶτες, Ἡπειρώτες, κάθε τόπου καί φάρας με τὰ φλάμπουρα ἐλόρηθα πού ζουγραφιστὰ εἶναι με λογιῆς λογιῆς θρησκευτικῆς καί μαγικῆς παράστασης. Κι ἀνάμεσα σὲ ὅλους καλόγεροι στρατιῶτες πού τὰ ράσα τοὺς μαθρολογοῦν ἀπάνου στ' ἄτια, κι ἀκολουθοῦν ἐπισκόποι καί παπάδες καί ἱερωμένοι πού σηκώνουν γιά λάδαρα μακροκόνταρους σταυροὺς με τίμα ξῶλα. Βούκινα, νιάκαρα, ντέφια καί τοῦμπανα βροντομαχοῦνε καί ξαπλώνουν μεσουρανίς τῆς Ὀδηγήτρας τὸν ὕμνο: «Ἦ στρατηλάτισσα Κυρὰ σ' ἐσὲ τὰ νικητήρια!»

Ε'

Διαβαίνουν ανάμεσα στην Ελλάδα τα φουσάτα. Ἡ Θεσσαλία πρώτη τὰ προσδέχεται. Ὡ χώρα πού σ' ἐσένα σάν τὸ πολύκαρπο χῶμα κάρπισε ἢ φαντασία καὶ γέννησε ζουγραφιστὰ Ἑλληνόπουλα τοὺς Μύθους. Τὸ θασοφόντωτο Πήλιο μακριάθε ξάνοιξε τοὺς πολεμιστάδες, ὁ Κίσαθος τοὺς εἶδε κ' ἐγενεφε πρὸς τὸν Ὀλυμπο. Ἀπὸ τῆς Γκούρας τὸ βουνὸ περάσανε, τοὺς γέλασε τὸ μπλάθο γέλασμα τοῦ ὁ κόρρος τοῦ Ζητουνίου, κι ὁ κάμπος τῆς Ἀλαμάνας τοὺς δέχτηκε καὶ πήγαν καὶ πάτησαν τὸ στενὸ τοῦ Βασιλιᾶ τῆς Σπάρτης. Κ' εἶδαν τὸν Καλλίδρομο κι ὀμπρὸς τοὺς φάνταξε τὸ Κάστρο πού εἶλο εἶτανε χτιστὸ ἀπ' ἀνθρώπων κι ἀλόγων κόκκαλα, πού τὸ ὕψωσαν λίγα χρόνια πρὶν τ' ἀσκέρια τοῦ Νικηφόρου τ' Οὐρανοῦ, στὸ ξακουστὸ Βουργαροσφάξιμο. Πάνε πρὸς τὰ Σάλωνα κ' οἱ καταρράχτες τοὺς χαιρετήσανε μέσ' ἀπὸ τὰ σίλογγα βουνά. Κόρροι, ποτάμια, διάσελα, κλεισοῦρες, κάβοι, ζυγοὶ ἀκόμα καὶ τώρα τοὺς βλέπετε στὰ ὄνειρά σας! Ἀγναντέψανε τὸν Παρνασσὸ κι αὐτὸς μέλις ἀγρίκησε τὸ λαὸ ἀρχίνησε τραγοῦδι ἀσώπαστο, ὕμνο κ' ἔπαινο γιὰ τῆ λεβεντιά του καὶ τοὺς προσκάλεσε νὰ παραστρατήσουν, κι ἀπὸ τὰ κορφοδοῦνια του πιδὸ ἀξία καὶ πιδὸ σιμὰ νὰ προσκυνήσουνε τὸ θεὸ τους.

ΣΤ'

Μπήκανε στὸν κάμπο τῆς Λειβαδιάς τὸν καλόστροφιτὸ πού ἦ Ἐρκυνα τὸν ποτίζει τοῦ Ἑλικώνα παιδοῦλα. Νά! τὸ Λαφίτσι τὸ λειβαδίτικο βουνὸ πού τώρα στέκεται δίχως τῆ μαντέφτρα λαλιὰ τοῦ Τροφονικῶ. Πολυσοριότης κόσμος τρέχει ἀπὸ παντοῦ, τροπάνηδες, πραιμικτεφτές, σκαφτιάδες τρέχουν κρατώντας κονίσματα, ξαφτέρουγα, λαμπάδες, σπέρνοντας βάρια στοὺς δρόμους καὶ στρώνοντας ροῦχα γιὰ νὰ περάσῃ ὁ βασιλιάς, κι ὀμπρὸς του γονατίζουν. Μέσ' ἀπὸ τὰ μοναστήρια βγαίνουν οἱ ρασοφόροι καὶ βλογοῦνε, κι ὁ Κηφιστὸς ἀπὸ τὰ ριζοδοῦνια τοῦ Κιθαριώνα τρέχει πρῶτος νὰ πάῃ τὸ μῆνημα στὴν Ἀθήνα. Νά! κι ὁ Ἑλικῶνας τῆς Μούσας τὸ παλάτι, νὰ ἦ ἠήθα ἀνάμεσα στὴ Βοιωτία κι ἀπάνου στ' ἀρχαῖο κάστρο τῶν Κυκλώπων. Μὰ τὰ φουσάτα δὲν ἀκούσανε, γιὰτ' εἶχαν βαριά τ' ἀφτιά τους, τὸ φάντασμα τοῦ ψάλτη Ἀσκραίου πού γυρνᾷ τὰ βράδια, χουγιαζόντας κατὰ τῆς Δίρκης τὰ νερὰ καὶ κλαίει τὰ δεινὰ τῆς ζήσης, τῶν ἀθρώπων τὸν ξεπεσμό καὶ τὰ μύρια κακὰ πού πέφτουνε στὴν Ελλάδα σάν τὸ χιόνι στὸ Χελμό, τὸ ἕνα πάνου στ' ἄλλο.

*

Ζ'

Πρῶτ', μέρα λιόκαλη καὶ λιπερίχτυτη. Τῆς Ἀττικῆς φῶ. Ἔλα σιμὰ τὰ φέρνεις καὶ τὰ δείχνεις ἔλα μὲ μοῖρα ξεχωριστή. Στὸν κάμπο πέρα καὶ στὰ πυκνὰ λιστάσια κάτι χαράζει, ξαπλώνεται καὶ τραβᾷ στὸ Βράχο πού καὶ μικρὸς φαντάζει σάν πιδὸ ἀψηλὸς ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο. Κι ὁ Βράχος ἀνταριασμένος συλλογίζεται: «Μῆνα φτάνει ὁ Παραβάτης νὰ ξαναστηλώσῃ τοὺς γκρεμισμένους μου βουμούς; Μῆνα ὁ βάρβαρος Ἀλάρικος ξανάρχεται; Μῆν ἀπὸ τ' ἀττικά χῶματα χαράζει σώσης κι ἐρθωτῆς ὁ Δέξιππος; Μῆπως ἢ Ἀθηνὰ πού χάθηκε καὶ πού κανεὶς ἐν ξέρει ἀν ἐσθῆσε γυρίζει στὸν πρωτινὸ θρόνο τῆς; Ἡ μῆν ἀπὸ τὸ Δούναθη κι ἀπὸ τὸ Βέλγα κι ἀπὸ τὰ βαθιὰ τῆς Βαλτικῆς πυκνότεροι ξανακατεβαίνουν ἀκρίδες οἱ λαοὶ; Ἡ μήπως καταπάνου μου φέρνουνται λυσσασμένοι ἀπὸ ἀσκητικὴ πείνα οἱ ρασοφόροι λύκοι;» Κι ὁ Βράχος ἀγναντέβει ξανά, ἀνταριάζεται καὶ μὲ χίλια μύρια στόματα ξεσπᾷ ἢ φωνή του: «Βλέπω. Εἶναι στρατοῦ πάτημα καὶ λάμψη ἀρμάτων. Σταβροὶ κι ὀττοὶ καὶ λάβαρα καὶ σκουτάρια καὶ λόγγες. Ὁδηγητῆς ἕνας γίγαντας καβαλλάρης. Ἐσὺ εἶσαι ὁ Ἄρχης κι ἄς ἐρχεσαι ἀπὸ ἀγριούς καὶ ξένους τόπους. Δὲν εἶσαι βάρβαρος τί κλεῖς μέσ' στὴν καρδιά σου τὴν ἴδια Ελλάδα μὲ μιὰ καινούρια δόναμη. Πόθησες τὴν Ἀφροδίτη. Σοῦ εἶπαν ἢ Ἀφροδίτη κάθετα: στὸ βράχο τοῦτο. Καὶ ἤρθες.

Η'

Μὰ ἢ Ἀφροδίτη μάρμαρο, ἢ Παλλάδα φάντασμα. Ἄλλη θέσποινα ἐδῶ ἤρθε κι ἄρχε. Μέσα σ' ἕνα κόκκινο φακίλι, χωρὶς κοντάρι καὶ σκουτάρι, μ' ἕνα παιδὶ σιτὴν ἀγκαλιά, μιὰ σιταράττη, γλυκειά, ταπεινὴ σὰ χήρα, σάν κουρασμένη, σὰ φτωχιά. Γέμισε ὁ κόσμος ἀπὸ τῆ λατρεία τῆς. «Ὡ μητέρα τῶν ἀνέλπιδων, σκέπη ἔλου τοῦ κόσμου, κάτου ἀπὸ Σὲ ἔλοι πέρα πέρα φαντάζουν ἴσοι. Στέκεις κατὰμεσα τοῦ κόσμου λαμπροζουγραφισμένη ἀπὸ τὸν ἄγνωρο ἐρημίτη ἴσα μὲ τὸν νικητὴ Βουργαροφάγο πού ἐδῶ ἀνέβηκε νὰ σὲ προσκυνήσῃ.»

Θ'

Μέσ' στὸ δωρικὸ ναὸ, πού ἐκκλησιά τῆς Παρθένας ἐγινε τώρα, ὁ τρανὸς Βασιλιάς τῆς ὕψωνει ἕναν ὕμνο, μιὰ προσεφκὴ μυστικὴ, ἐνῶ γύρα τῶν ἱερῶν ψαλτάδων οἱ χοροὶ ἀρμονίζουν τῆ δέηση. Στὸ νοῦ του περνᾷ γοργὰ ἔλ' ἢ ζωὴ του ἀπὸ τὰ Παλάτια ἴσα μὲ τίς σπηλιές, τὰ μονοπάτια, τὰ λακώματα πού ἔπαιρνε καταπέδι τὸν ἔχτρο. «Μὲ ἔλους πολέμησα καὶ πρῶτα μὲ μένανε τὸν ἴδιο. Μὰ ἐτι κι ἀν εἴμουν γίγηκα νὰ βασιλέω κ' οἱ ἄλλοι νὰ μ' ἀκούνε. Δικό σου εἶναι τὸ θάμα ὦ Παναγιά,

Ἐκεῖ πού εἶλοι ἐλόγουρά μου θαμπά παραπατοῦνε καὶ κωνηγοῦν τὰ σίγνεφκ, ἐγὼ στ' ἀπλά καὶ στὰ μεγάλα δίνω σάρκα κι ὄλα τὰ κάνω ἀλήθειες. Με-στὰ εἶναι τὰ παλάτια μου ἀπὸ ἀλογάριστους θη-σαβροῦς μὰ ἐγὼ δὲ στολίστηκα μὲ δάφτους καὶ τοὺς καταφρονῶ καὶ τοὺς ἀγαπῶ σὺν κάτι πού τίποτα δὲν ἀξίζει κι ἀξίζει ὄλο τὸν κόσμο. Μακριὰ ἀπὸ μέ-να κάθε τί πού τίποτα δὲν κάνει παρὰ νὰ πλάθῃ τῆ οκλαδιὰ καὶ νὰ σφυρακοπᾷ χαλκάδες. Ἐγὼ εἶ-μαι ὁ γλήγορος βορριάς πού βροντολογᾶω μίσο' ἀπὸ τὰ δέντρα σὰ βρούκινο τῆς θείας παρουσίας».

I'

«Κορφή τῆς ἀντρεισούνης εἶταν ὁ Βάρδας ὁ Σκληρός, κ' ἦρθε καιρὸς πού ἀντίμαχος ἀγνάντια μου μ' ἐσφιγγε μὲ φιδίσους πλοκαμούς. Μὰ ἡ ὄρα του σήμανε καὶ τότες μπροστά μου βρέθηκε ἀνήμ-πορος, τυφλός, παράλλαμα, συντρίμι καὶ στὰ πόδια μου πρόσπεσε. Κι ὁ ἄλλος Βάρδας ὁ Φωκᾶς πού ἐφεγγε λεβεντιάς ἀστέρι, μ' ἀπαρνήθηκα, ντύθηκε τὴν πορ-φύρα καὶ φόρεσε τὴν τιάρα. Τότες εἶδα τοὺς πολε-μάρχους τριγύρω μου ὄλους ψέφτες καὶ κάλπικους. Μοναχός μου μὲ τὸ πολεμικὸ σπαθί στὸ ἓνα χέρι καὶ στ' ἄλλο μὲ τὸ πἀναγνὸ σου κόνισμα, Μητέρα θαματοურγή τῶν ὄπλων, πάω νὰ μ' ἀργάσῃ ὁ πό-λεμος. Κι ἀγνάντεψα τὸ Βάρδα τὸ Φωκᾶ ὁάμα κι ὄραμα ἀντικρί μου. Καὶ σὲ λίγο εἶδα νὰ πέφτῃ ἀπὸ τ' ἄλογο κι ἀπάνου του ἓνας ὄχλος νὰ ρυάξεται χτύπωντας τον, καὶ τὸ κεφάλι κανίσκι νὰ μού προ-σφέρνεται. Κυρὰ τῶν οὐρανῶν, χέρι ὀδηγημένο ἀπὸ Σὲ τὸν ὄχτρό μου χτύπησε. Πρωτομαστόροι, μελω-δοὶ καὶ ζουγράφοι δόστε τὰ χέρια καὶ ψάλτε καὶ ἱ-στορίστε τῆς Ἀθηνιώτισσας Κυρᾶς τὸ ρίζωμα στὸν κόσμο καὶ κάτου ἀπὸ τὰ πόδια τῆς γράψτε καὶ μέ-να, τοῦ πόλεμου καὶ τῆς νίκης τὸν κύρη».

IA'

«Μὲ συνεπήρε ἀξαφνα τῆς ὕπνοφραντασιᾶς ἡ μνήμη. Μοῦ φάνηκε πὼς εἶμουν ἀκουμπιστός στὸ παραθύρι τοῦ παλατιοῦ τῆς Πόλης. Ἐνας Ἀγγελος πλάι μου μ' ἀγγίξε κι ἀνατρέχικα. Μοῦ φύσηξε στὰ μάτια, εἶδα. Τὸ ἓνα του φτερό σὰ χάλκινο δε-φτέρι μὲ τὰ γραμμένα τῆς Μοίρας, τ' ἄλλο του φτε-ρό σὰ μαγικὸς καθρέφτης πού μέσκα του μαθρολο-γοῦσαν οἱ ἀγέννητοι καιροί.—Σὲ περιμένει ὁ γίγαν-τας Θριάδος, μοῦ εἶπε προφητικᾶ, κ' ἡ ἀγγέλισσα Δόξα στὴν Πόλη πού σὲ λίγο θ' ἀράξῃς. Μὰ οὐαὶ καὶ οὐαὶ, σὰ θὰ κλείσῃς τὰ μάτια, τὸν κόσμο πού μεγάλωσες μὲ τὴ νίκη θὰ τὸν πατήσουν μαδλιστές, παλιάτσοι, μουρλοὶ, πόρνες. Κκι ἡ Πόλη παρμένη: Τοῦ Κυρίου ὁ ναὸς κοπριαμένο ἀκούρι, κ' ἡ ἄγια Τρά πεζα μεσ' στὸ κκράβι: κοῦρσο, κ' οἱ πολεμάρχοι ξό-ριστο κ' οἱ ἀρματωλοὶ φεβγάτοι Γράμματα, ἄρματα

(καημένη Ρωμισούνη) ἀπὸ τὴν Ἀνατολή διωγμένα' στὴ Δύση κονέθουνε. Ἀπ' ὄσα πλάθειες, Βουργαρο-φάγε, ἀπ' ὄσα ταίριασες κι ὀρίζεις καὶ κυβερνάς τί-ποτα δὲ θὰ μείνῃ. Δαμασκιά σπαθιά σκουριάστε, κοντάρια συντρίφτητε. Στὸ βασιλικὸ μνήμα τῆς Ἐλ-λάδας πατώντας γιὰ νὰ φαντάξῃ, νὰ ἡ ζυγαρὰ τῆς Δίκης, νὰ ἡ πηγὴ τῆς Σοφίας νὰ ἡ δύναμη καὶ ἡ χάρη καὶ ἡ κυβερνήτρα καὶ ὄλων ἡ κυρὰ, νὰ ἡ Ἐ-θρώπη, ἡ Ἐθρώπη! Μὰ ἡθέρθη καιρὸς πού ἀπ' ὄλα ἀπάνου θὰ σηκωθῇ ἡ ἀλυσοδεμένη φτωχολογιά. Ἀπὸ τὸ μνήμα του τὸ παραπεταμένο ἀνασταί-νεται ὁ ταπεινός, ὁ κουρελῆς, ὁ καταφρονεμένος, ὁ βασιλικὸς τῆς ἀργατιάς, ὁ πατέρας τῆς φτώχιας, ὁ ἀφέντης τῆς κόσμου, κρᾶζεται: Φτωχολέοντας, κ' ἔρ-χεται: γιὰ νὰ σφάξῃ τὰ Ἐθῶνη. Εἰρήνη στὴν οἰκου-μένη, ἀδερφισούνη στοὺς λαούς, χαρὰ καὶ καλὴ γνώμη στὴ γῆ.—Κοίταξκ κατὰματα τὸν Ἀγγελο καὶ εἶπα: Στὰ πάντα γουρισμός τῶν πάντων. Στὴν πλάση τούτη ὁ κόσμος ἐλόγουρα καὶ μέσ' στὸν κόσμο ὁ μάδρος ἄθρωπος, τὸ νόμο ἀκούνε. Καὶ στὶς καρδιές καὶ στὰ λιθάρια ὁ νόμος. Πάντα ἐνός Ἐψιστου ἡ λατρεία θὰ στέκῃ, μὰ πάντα τοῦ πονηροῦ τὸ φίδι θὰ εἶναι ὁ ἄθρωπος, κ' ἡ εἰρήνη φουσακλίδα τοῦ νεροῦ. Πάντα Παναγιές. Χριστοί, δαιμόνοι, ἀγγέ-λοι, οὐρανοὶ καὶ γῆς μεστοὶ ἀπὸ κείνους. Καὶ πάντα θὰ ὀδάρχω ἐγὼ. Πνέμ' ἀγνὸ θὰ πνέω γδυτός ἀπὸ τὴ θολὴ σάρκα. Ὅπου φουὰ Ρωμαϊκὸ κι ὄπου Ἐλ-λάδα παλέδει, ὄπου ἡ φυλὴ σταδρώνεται, ὄπου ἀν-τίσταση, ἀγρόπνια, σπαθί, ἐγὼ πνέμα καὶ ψυχὴ θὰ πνέω καὶ θὰ ζωντανέσω».

IB'

Τὸ τραγοῦδι σωμένο. Ὁλόγουρα ἡ πλάση πέφτει στῆς σιωπῆς τὸν κόρφο. Μὰ πέρα ἀπὸ τὸ δρόμο τοῦ Γαλατᾶ ἓνας ἀχὸς ἀκούεται. Τὸ μῆνημα πήγε στὸ Ρήγα καὶ φτάνει μὲ τὴν τιμὴ πού πρέπει γιὰ τὸ δέ-φτερο ξόδι πιὸ φανταχτὸ ἀπ' τὸ πρῶτο. Χρυσὸς ἄμ-μος πλουμίζει τὸ δρόμο, χρωρόκλαδα τονὲ στρώνουν ραδόνερο τονὲ βρέχει, λιθάνι μοσκοδολᾶ. Μαθρολογᾶ τ' ἀρχοντολόι ντυμένο λυπητερά. Νὰ ἡ πομπὴ μπαί-νει στὸ χάλκισμα. Ὁ τάφος ἀνοιχτός καὶ πρὸς τὸν τοῖχο ἐρθὸ τὸ σκέλεθρο μὲ τὴ φλογέρα στὸ στόμα. Ἀπλώνει τὰ χέρια ὁ βασιλικὸς στὸ λείψανο. Μὰ μό-λις τὸ ἀγγίξαν τὰ χέρια του, στὸ χῶμα σωριάζεται, χῶμα. Σὲ κείνο ἀπάνου ἡ μουσικὴ Φιλογέρα βουδῆ, καλάμι γιὰ πέταμα.

*

Ἡ «Φλογέρα τοῦ Βασιλικᾶ» ὄσο κι ἂ στέκει ἄ-μοιαστη, ὄμως συγγενέθει ἐσωτερικᾶ σὲ πάμπολλες μεριές μὲ τὸ «Δωδεκάλογο τοῦ Γύφτου». Θὰ ἔλεγε κανεὶς πὼς καὶ τὰ ἐυὸ ἀπτὰ ἔργα γράφτηκαν ἀπὸ τὸν ποιητὴ σὲ μιὰ περίοδο τῆς ζωῆς του, περίοδο

πού τή γιομίζει μιὰ ξέχωρη συγκίνηση γιὰ τὸ Βυζαντινὸ κόσμῳ καὶ γιὰ τὴ δοξασμένη γις τῆς Βασιλεύουσας "Ὅπως στὸ «Δωδεκάλογον» ἔτσι καὶ στὴ «Φλογέρα» μιὰ λέξι, ἓνα ἔνομα, βαλμένο ἀπλὰ κι ἀξήγητα στὸ στίχο παίρνει τέτοιο νόημα, δείχνει τέτοια λαμπράδα πού ἡ σημασία του μᾶς ζωντανεῖ κίόσον ἀλάκρο ἀγνωρο γιὰ τὴν ὥρα σὲ μᾶς.

Καῖσάρου, ἐξάρχου, μάγιστροι, δομέστικοι, δουκάδες, παζάτοι, παζιδιάρηδες, ἀκρίτες, ἀπελάτες, σπαθήρηδες, βρουγγάρηδες, καθαλλάρηδες, ἀρμάτοι, καπετανεῖοι, ἀρχοντολόγια, ταπεινοδουλιμένοι ἀπὸ τὰ Δωδεκάνησα καὶ πέρα ὡς τὴν Ἰσλάνα. Λίμιοι, νόμιερα, σκολέξ, τῶν ἀσκεριῶν ξεφτέρια, θεληματάρου, ρογιαστοί, κατάφραχτοι, ἀλαφρίτες τοῦ δυνατοῦ ἀγαρήματα, μαζώματα τοῦ ἀνέμου καὶ κάθε χώρας καὶ φύλης, γνώμης καρδιάς καὶ γλώσσας (σελ. 59)

πάνε νὰ προσκυνήσουν τὴν Ἀθηνιώτισσα Παναγιά.

Κι ἀκόμα ἔπως ἐκεῖ, ἔτσι καὶ ὡ ἀχώριστη ἡ φιλοσοφία τοῦ ποιητῆ. Τὴν ξανοίγεις παντοῦ κρυμμένη μέσα στὴ ζουγραφιά καὶ πλάι στὴ φάρα τὴν ἐπική. Ὁ ἐντέκατος λόγος πού κλεῖ τὸ στερνὸ μέρος τῆς προσεφκῆς τοῦ Βουργαροφάγου ἔχει κομᾶτια φιλοσοφικῆς ποίησης ἀπὸ τὰ πιὸ δυνατὰ κι ἀψηλονόητα.

Ὅσο ἀνοιχτοὶ εἰν' οἱ οὐρανοί, τόσο τεράστια μέσα τῶν οὐρανῶν ἀπλώνονται τὴν ἀπεραντοσύνη τοῦ ἡλιοῦ τὰ βασιλέματα· κι ὅσο κ' οἱ αἰθέρες εἶναι ἔαυτεροι, τόσο εἰν' οἱ ἀγνοὶ σὰν ξαφνικὲς οὐβέρες· ἀπὸ τὰ ἔγκατα κ' οἱ ἀγνοὶ τῆς θάλασσας τῆς μάννας ὑψώνονται, μεστώνονται, καί, σὴνεφα, τοῦ κόσμου τὸ σκέτος, το δομιόλογο καὶ τὴ φουρτούνα φέρνουν, γιὰ τὸ χαμὸ ἢ γιὰ τ' ἀντίσημα. Ἐσολορευτὲς ἢ πλάστες, ὅσο νὰ πέσουνε ξανά στῆς θάλασσας τῆς μάννας τὰ ἔγκατα, ἀπὸ τὸ νερὸ γιὰ τὸ νερὸ, καθάρια, καὶ μ' ἔλε τους τὸ θέλωμα, τὰ σὴνεφα, σημάδια, στοῦ κύκλου τὰ φουίσματα πού ἀνεδοκατεβαίνουν, τοῦ νέου τοῦ κυβερνήτη ἠνχητῶν καὶ θεῶν, τῶν ἔλων.

(σελ. 154)

καὶ πιὸ κάτω) :

Μπρός, πίσω, τίποτε. Χώρας ἀνεμοκυκλοπόδης Βίβλα : στὰ πάντα γυρισμὸς τῶν πάντων. Κυβερνήτες, λαοί, βούλοι, κίρηδες, καὶ θεοὶ κι ἀνθρώποι πάντα κίβουν, γιὰ μπόδιση, γιὰ μπλέξιμο, γιὰ πάλασμα, τοῖς δρόμοις, τοῦτοι γιὰ νὰ εἶναι πάντοτε γονατιστοί, καὶ κείνοι, γιὰ νὰ εἶναι ἐλάτριοι πάντοτε. Στὴν πλάση, τούτη ἡ κόσμος ἐλόγηρα, κι ὁ ἀνθρώπος μέσα στὸν κόσμο ὁ μαῖρος πού εἶναι μαζὶ περίγελο τῶν ἐπιτῶν καὶ καμάρη, τὸ νόμο ἀκούει καὶ στὶς καρδιὰς καὶ στὰ λιθάκια ὁ νόμος.

(σελ. 156)

Κι ὅπως στὸν «Προφητικὸ» τοῦ «Δωδεκάλογου» ποιητικὰ προφητέδαται τ' ἀνέδασμα τῆς Ἑθνικῆς ψυχῆς πού κατακλύσισε στοῦ κακοῦ τὴ σάλα, ἔτσι καὶ στὴ «Φλογέρα» προφητέδει ὁ ποιητῆς μιλῶντας γιὰ τὸν Παρθενῶνα τὸ ἀνέδασμα τοῦ Λόγου πού κι ἀφτὸς κατακλύσισε σὰν τὸ δωρικὸ νασί, μὲ στί-

χους πού θυμίζουσι τοὺς ἴδιους στίχους τοῦ «Προφητικοῦ».

Κάθε φορὰ πού ἀλόγητα μιὰ Μοῖρα τὸ Γένος θὰ χτυπήσῃ καρδιά τοῦ Γένους, ὁ νασί θὰ τὸ πρωτοδεχτῆ κατάθαλα τὸ χτύπημα καὶ θὰ σειστῆ καὶ θὰ ραῖσῃ.

Σὰ βασίλισσα χήρα,

σκάδα, σὲ ξένου ἀφέντη, θὰ σπρῶξ τὰ πόδια καὶ θὰ τοῦ παραδοθῆ, καὶ θὰ ἀλλοξοπιστῆσῃ.

Καὶ θὰ τὸν κάμῃ Χριστιανὸ ὁ βυζαντινός,

ὁ φράγκος θὰ τονὲ φραγκέψῃ,

καὶ θὰ φορέσῃ τὸ σαρίκι, ὁ ἀγαρηνός.

καὶ κάθε φάρα θὰ χυθῆ νὰ τὸν κουρσέψῃ.

Καὶ νά ! θαλασσοτίναχτῃ στὸ θεσο κορμί τοῦ ἀπάνου, φωτιὰ τοῦ Βενετσάνου !

Καὶ θὰ καῖ. Καί, σὺντριμμα, θὰ ρέψῃ.

Καὶ τότε, ποιός θὰ τὸ πιστέψῃ ;

Στερνός ἀφέντης θὰ κολλήσῃ στὸ ἱερὸ σημάδι

ὁ Δάσκαλος νὰ τὸ μολέψῃ.

Σὰ νυχτερίδα ἡ γνώμη του, σὰ μολυντήρι ἡ σκέψῃ.

Ὅχιμὲ ! τοῦ κάκου θάρχεται πονετικὰ τὸ βράδι

νὰ σιγοκλαίῃ μὲς' στοῦ ναοῦ τῆ ρημασμένη χάρη

καὶ σὰν εἰδωλολάτρη τὸ φεγγάρι,

"Ὅσο πού νύρηξ ὁ Ποιητῆς μὲ τὴ φεγγοδολοῦσα στὸ πλάι τοῦ Μούσα.

μελετητῆς καὶ γητευτῆς τοῦ ρημαδιοῦ,

νὰ σίκοδομήσῃ

μὲ τὴ βοήθεια τοῦ στοιχοῦ, τοῦ Τραγουδιοῦ

στοῦ δάσκαλου τὸ πείσμα.

κορώνη τοῦ καλοῦ ξανά σὲ ἀνατολῆ καὶ δύση,

τοῦ Λόγου τὸ νασί, καινοῦριο χτίσμα.

(σελ. 122)

(Στῶλλο φινύλο τελιώνει)

Ο ΚΡΙΤΙΚΟΣ ΤΟΥ ΝΟΥΜΑ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΦΕΞΗ

Δημοσθένους : «Ὁ περὶ τοῦ Στεφάνου λόγος»
μετάφρασις Σ. Γυνοπούλου, Δρ. Ζ.

Ὁ πιὸ ξακουστός καὶ πιὸ τεχνικὸς λόγος τοῦ μεγάλου ρήτορα γενομένος στὴν περίστασι, πού ἀναγκάστηκε ὁ Δημοστένης νὰ ὑπερασπίσῃ τὸν ἑαυτό του καὶ ν' ἀποδείξῃ πὼς ἐταίριαζέ του νὰ τὸν τιμήσῃ ἡ πολιτεία μὲ χρυσὸ στεφάνη σὰ μεγάλη καὶ τίμιον πατριότη. Κάθε λογῆς ρητορικὸ σχῆμα καὶ κάθε τέχνη τοῦ προφορικοῦ λόγου βρίσκαται μέσα στὸ βιβλίον αὐτό. Ἡ μετάφρασις μὲ φιλολογικῆ ἐπιμέλεια ἀπὸ τὸν καθηγητῆ κ. Ν. Γκινιόπουλο.

Πλάτωνος : «Θεαίτητος», μετάφρασις

Κυρ. Ζάμπα. Δρ. Ζ.

Στὸ Θεαίτητο, πού τονὲ ζωντανεῖει περσότερο ἀπ' ἄλλους τοὺς ἄλλους Πλατωνικοὺς διαλόγους ἡ Σω-

κρατική είρωνεία, γίνεται ανάλυση του τί είναι **γνώσις** και ξεδιαλώνεται πού μέρος από τη **γνώσιον** είναι επιστήμη. Για πρώτη φορά τότες ή λέξη **επιστήμη** μπήκε στην Έλληνική γλώσσα. Το Θεαίτητο μετάφρασε από το πρωτότυπο ο φιλόλογος κ. Κ. Ζάμπας

Ἀριστοφάνους : «Βάτραχοι», ἔμμετρος παράφρασις Πολ. Δημητρακοπούλου, Δρ. 3.

Μιά από τις πού ζωντανές κωμωδίες του Ἀριστοφάνη είναι οί «Βάτραχοι» πού κοροϊδεύουν άγρια τὸ λογιωτατισμὸ ἐκείνης τῆς ἐποχῆς καὶ φέρνουν ἀντίκρουσά τους πάνω στή σκιανὴ τὸ μεγάλο Αἰσχύλο καὶ τὸν Εὐριπίδη, πού δὲν τὸν ἐχώνευε, κατὰ πῶς φαίνεται, ὁ Ἀριστοφάνης. Χίλια-δύο κωμικὰ γελοῖα τῆς Ἀθηναϊκῆς ζωῆς, ἀνακατεμένα μὲ θεοὺς κι ἀνθρώπους μπαίνουν στήν πλοκὴ τῆς κωμωδίας καὶ τῆς δίνουσι σπαρταριστὴ ζωὴ ἀκόμα καὶ τώρα. Ἡ μετάφραση, σὲ στίχους, ἀπὸ τὸν κ. Πολ. Δημητρακόπουλο.

**Β. Δανζέν : «Ἡ Θέλησις» μετάφρασις
Η. Οἰκονομοπούλου Δρ. 3.**

Τὸ βιβλίον του ἐσημείωσεν ὁ συγγραφέας ἀπὸ τις γνώμες τῶν παλιῶν καὶ τῶν νέων σοφῶν, ἔπου δείχνουν πῶς ἢ καθε πρόσοδο καὶ ἢ καθε ἀρετὴ βρίσκειται στή Θέληση τὴν ἀτομικὴ μέσα καὶ στήν καλὴ ἐφαρμογὴ τῆς Θέλησης. Ἀμείλιχτα εἶναι τὸ βιβλίον γιὰ τοὺς ἀπαισιόδοξους καὶ τοὺς κουρασμένους, γιὰ τοὺς χωρὶς γνώμη καὶ χωρὶς δόγμα καὶ μάλιστα γιὰ κείνους πού ζοῦν κατὰ τὸ ρέμμα τῶν καιρῶν, στερημένοι ἀπὸ ἠθικὸ ἀτομισμό. Ἡ μετάφραση ἀπὸ τὸν κ. Η. Οἰκονομόπουλο.

Ἡ ΚΥΡΟΥΛΑ ΜΟΥ

Εἶναι γριά ἢ κυρούλα μου. Πολὺ γριά. Καὶ μολαταῦτα στέκει καλά.

Καὶ τί καλὴ πού εἶναι. Κάθε βράδι ἔχει τὴν μανία νὰ μᾶς λέγῃ ἱστορίες καὶ παραμῦθια.

Πόσο τῆς κατοφαίνεται ἅμα δὲν προσέχουμε στὰ λόγια τῆς. Θέλει νὰ τὴν ἀκούμε ἔλοι μὲ προσοχή. Καὶ γὼ προσέχω μὲ εὐχαρίστηση γιὰτὶ κουβεντιάζει τόσο ζορφα.

Εἶμαι ἄντρας τώρα. Ἀδιάφορο. Δὲ ντρέπομαι νὰ πῶ πῶς τὴν ἀκούω ἔπως κι ἔταν εἴμουνα παιδί.

Ναί, ἀκούω σὰ μωρὸ παιδί τὰ παραμῦθια τῆς.

Χτὲς βράδι ἢ κυρούλα μου μᾶς ἔλεγε μιὰ παλιὰ ἱστορία.

«Χρόνια δυὸ πρὶν ἀπὸ τὸ μεγάλο Σηκωμὸ πού τὸ λέτε οἱς Ἐπανάσταση, ἔτυχε νὰ περᾶσω ἀπὸ

τὴν Τσακωνιά. Εἶχε βραδιάσει καθὼς ἔφτασα σ' ἓνα χωριὸ χτισμένο ἀπάνω σὲ μιὰ ράχη τοῦ βουνοῦ. Εἴμουνα τότε ὡς εἰκοσιτρίω χρονῶνε κ' εἶχα μαζί μου καὶ τὴ μικρὴ μου ἀδερφή. Πάρα πίσω ἐρχότανε ὁ ἄντρας μου καὶ ὁ πατέρας μου. Εἴχανε πάει ἀπὸ ἓνα ἄλλο μονοπάτι μακρύτερο [γιατ' εἴχανε² μαζί τους καὶ τὰ ζᾶ πού δὲν μπορούσανε νὰνέδουνε ἀπὸ τὸ κρημνὸ πού ἀνεβήκαμε καὶ μεῖς. Καθίσαμε τὸ λοιπὸς σὲ μιὰ πέτρα καὶ περιμέναμε. Ἄρχισε νὰ σκοτεινιάζῃ, νύχτωσε, καὶ κείνοι ἀκόμη νὰ φανῶνε. Ἄρχισαμε νὰ φοβούμεστε. Δὲν ξέραμε τί νὰ κάνουμε. Πού νὰ γυρίσουμε; Ὁ ἄντρας μου, ὁ πατέρας μου, δὲ φανήκανε. Κάτι θὰ πάθανε. Συφορά μας καὶ μεῖς τί νὰ κάνουμε ἔρμες ἀπάνου στὸ ἄγριο κείνο βουνό. Ἡ μικρὴ μου ἀδερφή ἔτρεμε. Καὶ ἔκανε τέτοιο κρῶ!

Δειλὰ δειλὰ χτύπησα τὴν πόρτα μᾶς καλύθας καὶ ζήτηξα νὰ μᾶς ἀφίρουνε νὰ γωνιάσουμε ὡς τὸ πρῶτὸ μέσα σὲ μιὰ γωνιά. Μιὰ γυναίκα ἦρθε ν' ἀνοίξῃ, μὰ μόλις μᾶς ἄκουσε, μᾶς ἔκλεισε πάλι κατὰμουτρα τὴν πόρτα.

Μοῦ ἦρθε ζάλη. Δὲν περίμενα τέτοια ντροπή. Τόσοι καὶ τόσοι κάθε βράδι κόνευαν στὸ σπιτί μας, περαστικοί. Καὶ μεῖς χαιρούμαστε γι' αὐτό. Ἔτσι διατάζει ὁ Χριστός μας.

Ἡ νύχτα εἶτανε ἠεσοκότεινη. Ἐκανε κρῶ τσουχτό. Θαρρῶ πῶς ἐπεψτε καὶ χιόνι, μὰ δὲ θυμᾶμαι καλὰ. Ὁ φόβος μ' ἔκανε νὰ μὴ προσέχω στὰ τέτοια. Ἡ ἀδερφή μου οὔτε λέξη δὲν ἔβγανε, μόν' ἔτρεμε τόσο πού περίμενα ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμή νὰ σωριαστῇ χάμου.

Χτύπησα μιὰν ἄλλη πόρτα. Ἀκούστηκε ἓνας σαματᾶς καὶ κάποιος ξαμπαρώσε ἀπὸ μέσο. Ἔπειτα ἓνας γέρος παρουσιάστηκε. Πωπὼ τί ἄγριος γέρος! Ἡ μικρὴ μου ἀδερφή μόλις τὸν εἶδε ξέσπασε καὶ ἄρχισε νὰ κλαίῃ σιγανά. Κείνος μόλις μᾶς εἶδε ἐπνιξε μιὰ βλαστήμια στὸ λαρύγγι του καὶ ἔπειτα μᾶς εἶπε «δὲ χωροῦμε». Κ' ἔπιασε νὰ κλείσῃ τὴν πόρτα.

— Γιὰ τὸ Θεό, φώναξα, τότε δὲν εἶστε Χριστιανοί;

Κείνη τὴ στιγμὴ μιὰ γριά φάνηκε ἀπὸ μέσα. Τί ἀσηκμήγρια! Ἀγκυλὰ ἔλες οἱ γριές εἴμαστε ἀσηκμηές. Μὰ κείνη εἶτανε «τέρας», ἔπως λένε οἱ χωρικοί. Ἄς εἶναι.

— Καλὴ μου γυναίκα, τῆς φώναξα, πάρε αὐτὴ τὴ βέρα καὶ ἀφισέ με νὰ σμουλώξω σὲ μιὰ γωνιά.

Τῆς ἔδωκα τὸ δαχτυλίδι μου. Ἐκείνη τὸ πῆρε στὰ χέρια τῆς, τὸ κοίταξε, τὸ φόρεσε καὶ μᾶς εἶπε «Μπᾶτε μέσα».

Μᾶς πέταξαν σὲ μιὰ γωνιά χωρὶς ροῦχα, χω-

ρίς στρώματα. Τί μαύρη νυχτιά πέρχσα. Ἡ ἀδερφή μου σπαρταροῦσε ἀπὸ τὸ φόβο της. Ἐγὼ ἔκλαιγα γιατί μιὰ σκέψη βασάνιζε τὸ νοῦ μου «τί ἔγινε ὁ ἄντρας μου, τί ἔγινε ὁ πατέρας μου.»

Μόλις χάραξε, ὁ ἄγριος κείνος γέρος μᾶς ἐδιώξε. Παρέξω ἀπὸ τὸ χωριὸ βρήκα τὸν πατέρα μου καὶ τὸν ἄντρα μου ποὺ μᾶς γύρευαν γιατί εἶχαν χάσει τὸ δρόμο. Πόσο ἔκλαιξα ἀπὸ τὴ χαρὰ μου! Ἡ ἀδερφή μου, ἔπεσε στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ πατέρα μου καὶ ἔκλαιγε καὶ ἔκλαιγε. . .

Ἄχ! Πόσο κακιὰ μοῦ φάνηκε ἡ Τσακωνιά.

Πέρασε κάμποσος καιρὸς ἀπὸ τότε. Ὁ πατέρας μου, θιὸς χωρὲς τὸν, εἶχε πεθάνει. Ἐγὼ εἶχα μικρὰ παιδιὰ, τῆς ἀγκαλιᾶς καὶ τὰ θυ. Ἡ ἀδερφή μου εἶχε παντρευτεῖ καὶ κόντευε νὰ γεννήσῃ. Μαθὲς τότε παντρεύοντανε μικροί. Ἀγκαλιὰ ἡ ἀδερφή μου δὲν εἶτανε μικρή, γιατί θάτανε ὡς δεκοχτὼ χρονῶνε γυναίκα.

Ἐνα πρωτὸ βλοὶ σηκωθήκαν στὸ πόδι. Πῆραν τὰ ντουφέκια τους στὸν ὦμο κ' ἔτρεξαν νὰ διώξουν τὸν Τούρκο. Τί κλάματα ἔκανα! Πόσο φοβόμουνα, ὄχι γιὰ μένα, μὰ γιὰ τὰ παιδιὰ μου. Κεῖνοι οἱ Τούρκοι εἶτανε πολὺ κακοί. Σφάζανε τὰ παιδιὰ σὰν κοτόπουλα μπροστὰ στὶς μαννάδες τους. . .

Ὁ Μιστράς μας δὲν εἶτανε πιά ὅπως πρώτα ἦσυχος. Οἱ ἄντρες μᾶς ἄρισαν κ' ἔτρεξαν νὰ βροῦν τοὺς Τούρκους. Ἐμεῖς οἱ γυναῖκες ἔπρεπε νὰ φύγουμε γιατί οἱ Τούρκοι ἔφταναν ξεχωρισμένοι. Ἐπρεπε νὰνεθοῦμε ψιλά στὸ βουνὸ ὅπου φοβοῦντανε νὰνεθοῦν. Ἐπρεπε νὰ πάμε στὴν Τσακωνιά.

Παναγιὰ μου, καλύτερα νὰ κοπῆ τὸ πόδι μας.

Οἱ Τούρκοι ὅμως φτάνανε. Αὔριο θὰ εἰντουσαν στὸ Μιστρά. Ἐπρεπε νὰ φύγουμε, νὰ πάμε στὴν Τσακωνιά!

Πῆραμε τὰ παιδιὰ μας καὶ φεύγαμε. Πῶς θὰ μᾶς φερνοῦντανε οἱ ἄγριοι κείνοι ἀνθρώποι, τώρα μάλιστα ποὺ εἶμαστέ διωγμένες, φτωχές, σωστοὶ ζήτιανοί, ἀφοῦ οἱ Τούρκοι μᾶς πήρανε ὅτι κι ἂν εἶχαμε, μᾶς κάψανε τὰ σπίτια μας, μᾶς ἐρημώσανε τὰ χωράφια μας.

Ἦταν μεσημέρι. Πηγαίναμε σιγά σιγά κουρασμένες, φορτωμένες τὰ παιδιὰ μας. Στρέφαμε ἕνα μονοπάτι καθὼς ἀνεβαίναμε στὸ χωριὸ ἐκεῖνο ποὺ τόσο μὲ εἶχε φοβίσει. Ἄξαφνα τᾶχασα. Μπροστὰ μας ἦ ἀσκημη κείνη γιὰ μὲ τὸν ἄγριο γέρο καὶ καμπόσες ἄλλες χωριανὲς τῆς κατεβαίνανε ἀπὸ τὸ βουνό.

Μόλις μᾶς εἶδανε ἤρθανε κοντὰ μας καὶ μᾶς χαιρετίσανε. Ἐμένα ἡ καρδιά μου χτυποῦσε δυνατά. Τὶς φοβόμουνα καὶ τὶς φοβόμουνα τὶς ἄγριες αὐτὲς γυναῖκες. Μὰ κείνες δὲ φαίνόντανε νὰ ἔχουν κακὸ σκοπὸ.

Μᾶς πήρανε μαζὶ τοὺς σπίτια τους καὶ μᾶς περιποιηθήκαν πολὺ, μὰ πάρα πολὺ. Φωνιάσου, ἔπειδὴ δὲ χωροῦσαμε ἕλες στὰ σπίτια τους, αὐτὲς βγήκανε στὴν αὐλὴ καὶ κοιμοῦντανε.

Καὶ κοντὰ σταῖλλα ἡ ἀδερφή μου γέννησε Μὰ οὔτε στὸ σπίτι της. Τὴν περιποιηθήκανε σὰν κόρη τους καὶ καλύτερα.

Στὰ ὕστερα γυρίσαμε στὸ Μιστρά ὅπου βρήκαμε ὅλο τὸ βιὸ μας χαμένο καὶ τὰ σπίτια μας καμένα. Οἱ Τούρκοι εἶχαν φύγει γιατί τοὺς εἶχανε βάλει μπροστὰ οἱ Μανιάτες.

Αὐτὴ τὴν ἱστορία τὴ διηγήθηκα κάποτε, μὰ εἶναι χρόνια τώρα, σ' ἕνα γέρο-δάσκαλο καὶ ρωτώντας τον στὸ τέλος ἂν καταλαβαίνει γιὰ τὸ φέροισμο τῶν Τσακωνίτωνε ποὺ μιὰ φορὰ μὲ διώξανε καὶ τὴν ἄλλη τόσο μὲ περιποιηθήκανε, μούλεγε πῶς «ὁ κεινὸς κίντυνος σμίγει τίς ψυχὲς καὶ τίς δένει μὲ ἕνα δυνατὸ δεσμὸ» — λόγια ποὺ δὲ καταλαβαίνω τί θὰ ποῦνε καὶ γιαιτὸ τὸ φέροισμο τῶ Τσακωνίτωνε μένει στὰ μάτια πολὺ μὰ πολὺ παράξενο.»

Τέτοια ἄλλα πολλὰ μᾶς λέει κάθε βράδι ἡ κυρούλα μου. Μὰ κείνη τὰ λέει ἕμορφα ποὺ χαίρεσαι νὰ τὴν ἀκοῦς. Ἄς εἶναι. Μὲ τὸν καιρὸ θὰ σὰς πῶ πολλά, ἂν ἔχετε ὄρεξη νὰ μ' ἀκούσετε. Θὰ τὴ βᾶνω, τὴ κυρούλα μου μαθὲς, νὰ μοῦ τὰ πῆ θυ καὶ τρεῖς φορὰς γιὰ νὰ μπορέσιο νὰ σὰς τὰ πῶ ἔτσι, σὰν καὶ κείνη, ζωντανά. Ἐννοια σας.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΧΩΡΙΑΤΗΣ

Ο,ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ

Τ' «Ἄγια Χώματα» τοῦ Πάλλη τυπωθήκανε καὶ στὴν «Ἀκρόπολη» τῆς περασμένης Δευτέρας.

— Λογαριάζουμε νὰ τυπώσουμε στὸ «Νομιά» μερικὰ βιβλία ποὺ σπιθήκανε καὶ ποὺ ζητιοῦνται ἀκόμα. Λέμε νὰρχινήσουμε μὲ τὸ «Κοινωνικὸ μαζ ζήτημα» τοῦ Σκληροῦ (ἴσως ἀπὸ τὸ φύλλο τῆς ἄλλης Κεριακῆς), ὕστερα νὰ τυπώσουμε τὸ «Δαχτυλίδι τῆς μάννας» τοῦ Καμπύτη — καὶ κατόπι βλέπουμε.

— Κεῖνο ποὺ πρότεινε ἡ «Ἐστία», μπορεῖ καὶ πρέπει, νὰ γίνῃ, καὶ μάλιστα γλήγορα. Νὰ βγῆ: ὄχι. ἕνας τόμος μὲ τὰ ζητήματα τοῦ Παπαδιαμάντη, τὰ σκορπισμένα βῶ καὶ κει.

— Ἡ Ε. Ε. Ε. μπορεῖσε νὰ τὴν κάνει αὐτὴ τὴν ἐκδόση, μὰ στὴν ἀνάγκη, μποροῦσανε καὶ μερικοὶ λόγοι νὰ τὴν ἀναπληρώσουν, ἂν ἔχι γιὰ τὴν ἐκδοσὴ, τουλάχιστο γιὰ τὸ μᾶζωμα τοῦ ὀλιγοῦ. Ἐπειδὴ τὸ βιβλίο θὰ πουληθεῖ, δὲ θὰ δυσκολευτοῦν καὶ τόσο νὰ βροῦν ἐκδότῃ. Ὁ κ. Ἐλευθερουδάκης νομίζουμε πῶς θὰν τὸ τύπωνε πρέθουμα ἕνα τέτιο βιβλίο. Ἐξέτος, ἀπὸ τὴν «Ἐστία» πάλι, μαθαίνουμε πῶς ὁ κ. Φέξης ἐτοιμάζει κάπια ἐκδοσῃ. Ἡ ὄρα ἡ καλή.

— Μαθαίνουμε πῶς ἡ «Φοιτητικὴ Συντροφιά» λογαριάζει νὰ δώσει αὔριο μεθαῦριο στὸν κ. Ἰπουργὸ τῆς Παιδείας ἕνα ὑπόμνημά της, συσταίνοντάς του νὰ ἰδρυθεῖ στὸ Πανεπιστήμιο ἕδρα τῆς Νεοελληνικῆς λογοτεχνίας.

ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ

κ. **Κ. Σ. Ζαβ.** στὸ Παρίσι. Λάβαμε τὴ συντρομὴ τοῦ 911 κ' εὐχαριστοῦμε. — κ. **Μ. Γραμ.** Τὸ βιβλίον ποῦ μᾶς ζήτησ' εὐχάρησε. Γράψε μας ἕπου ἄλλο θέλεις. — κ. **Κλ. Γεωργ.** στὴ Σάμο. Λάβαμε τὴ συντρομὴ κ' εὐχαριστοῦμε. Γράψε μας ποιὰ βιβλία θέλεις, νὰ σοῦ τὰ στείλουμε. — κ. **Βολίδη.** Σὲ παρακαλοῦμε νὰ περάσεις ἀπὸ τὰ γραφεῖα μας. — κ. **Τσακ.** στὸ Ἄγγρι, **Μ. Ζαβ.** στὴν Κέρκυρα καὶ κ. **Ι. Γαῖτ.** στὴν Προύσα. Λάβαμε τὴ συντρομὴ κ' εὐχαριστοῦμε.

ΣΤΟΥ ΝΟΥΜΑ

τὸ γραφεῖο, δρόμος Ἱπποκράτη 11, πωλοῦνται τὰκόλουθα βιβλία πρὸς **ΜΙΑ** δραχμὴ τὸ ἓνα, ἐξὸν ὅσα εἶναι σημειωμένα μὲ ἄλλες τιμὲς :

Γ. Ν. ΑΒΑΖΟΥ, «Ἡ Ματιὰ». — ΧΑΡ. ΑΝΤΡΕΑΔΗ, «Ὁ Μέγ' Ἀλέξανδρος». — ΒΑΡΑΕΝΤΗ, «Δόξα καὶ Ζωή». — ΠΑΛΙΑ Π. ΒΟΥΤΙΕΡΙΔΗ, «Δάφνης καὶ Χλόη» τοῦ Λόγγου. (μετάφρ.). — «Τίμωνας ὁ Μισάνθρωπος» τοῦ Λουκιανοῦ (μετάφρ. λ. 50). — «Ὁ Προσκυνητής». — ΡΗΓΑ ΓΚΟΑΦΗ, «Τὰ Τραγούδια τοῦ Ἀπριλίου» (Δρ. 2). — ΕΙΡΗΝΗΣ ΔΕΝΤΡΙΝΟΥ, «Ἀπὸ τὸν Κόσμον τοῦ Σαλονισοῦ». — ΑΡΓΥΡΗ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗ, «Ἱστορία τῆς Ρωμοσύνης». — ΓΙΑΝΝΗ Κ. ΖΕΡΒΟΥ, «Ἡ Νεοσύνη» τῆς Ρωμοσύνης. — Κ. ΘΕΟΤΟΚΗ, «Τὰ Γεωργικὰ τοῦ

Βεργίλιου» (λ. 50). — ΠΑ, «Σαμοθράκη» (Δρ. 2). — ΜΑΝΩΛΗ ΚΑΛΟΜΟΙΡΗ, Τραγούδια γιὰ μιὰ φωνή μὲ πιάνο, καὶ Μπαλάντες γιὰ πιάνο, τὸ κομμάτι Δρ. 1. — Θ. ΚΑΤΡΑΠΑΝΗ, «Τὰ Τραγούδια τοῦ Στρατιώτη» (λ. 10). — ΑΝΤΩΝΗ Κ. ΑΕΚΟΠΟΥΛΟΥ, «Τὸ Βελί». — Γ. ΜΑΡΚΕΤΗ, «Πλευρολογία». — Α. ΜΑΥΡΟΥΔΗ, «Μικρὰ Τραγούδια». — ΑΛΕΞΑΝΤΡΑΣ ΠΑΠΑΜΟΣΚΟΥ, «Ἀθρόπινος Μηχανισμός». — ΚΩΣΤΑ ΠΑΡΟΡΙΤΗ, «Στὸ Ἄλμπουρο» (Δρ. 2). — ΚΩΣΤΑ Γ. ΠΑΣΑΓΙΑΝΝΗ, «Μοσκιές». — ΓΙΑΝΝΗ ΠΕΡΓΙΑΛΙΤΗ, «Τὰ Ὑραία» (Δρ. 2). — Ν. ΠΟΡΙΩΤΗ, «Σαλόμυ» τοῦ Ο. Wilde (μετάφρ.). — ΣΤΕΦ. ΡΑΜΑ, «Τὰ Παλιὰ καὶ τὰ Καινούργια». — ΖΗΣΙΜΟΥ ΣΙΑΔΕΡΗ, «Ὁ Αἶας» τοῦ Σοφοκλέη (μετάφρ.). — Σ. ΣΚΙΠΗ, «Ἡ Μεγάλη Ἀδρα» (Δρ. 2). — «Juvenilia». — Γ. ΣΚΑΗΡΟΥ, «Τὸ Κοινωνικὸ μας Ζήτημα» (λ. 50). — ΠΑΛΙΑ ΣΤΑΥΡΟΥ, «Πλουτάρχου : Περὶ Παίδων Ἀγωγῆς» (μετάφρ.). — ΓΙΑΝΝΗ Κ. ΣΤΕΦΑΝΗ, «Μπομπουκία». — Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΥ (δράματα) : «Ζωντανὸ καὶ Πεθαμμένο», — «Ὁ Ἄσωτος», — «Οἱ Ἄλυσθες» (Δρ. 2). — ΜΕΝΟΥ ΦΙΑΡΝΤΑ, «Ἀπὸ τοῦς θρόνους τῶν Αἰώνων», — «Γραμματικὴ τῆς Ρωμαϊκῆς Γλώσσας» (Ἀ' ἐκδόσις). — Ζ. ΦΙΤΤΙΑΗ, (δράματα) : «Τὸ Ἐκθετο», — «Δίχως Ἀκρογιάλι», — «Χτισμένο στὸν Ἄμμο». — ΦΩΤΗ Δ. ΦΩΤΙΑΔΗ, «Τὸ Γλωσσικὸ Ζήτημα». — ΠΑΝΤΕΛΗ ΧΟΡΝ (δράματα) : «Οἱ Πετροχάρηδες», — «Μελάχρα».

Γιὰ τὸ ἐξωτερικὸ, λ. 25 παραπάνον ὁ κάθε τόμος.

ΤΟΜΟΙ περασμένοι τοῦ «ΝΟΥΜΑ» (ἐξὸν ἀπὸ τὸν πρῶτον ποῦ δὲν ὑπάρχει κανένα τοῦ ἀντίτυπου) πωλοῦνται Δρ. 12 ὁ ἓνας γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ φρ. γρ. 12.50 γιὰ τὸ Ἐξωτερικόν.

ΥΠΕΡΩΚΕΑΝΙΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΤΜΟΠΛΟΪΑ

ΤΑ ΜΕΓΑΛΕΙΤΕΡΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΥΠΕΡΩΚΕΑΝΙΑ ΑΤΜΟΠΛΟΙΑ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

“**ΑΘΗΝΑΙ**, ΤΟΝΝΩΝ 16,000 “**ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ**, ΤΟΝΝΩΝ 15,000
ΜΕ ΔΙΠΛΟΥΣ ΕΛΙΚΑΣ ΔΙΠΛΑΣ ΜΗΧΑΝΑΣ ΑΠΑΡΑΜΙΛΛΑ ΕΙΣ ΑΝΤΟΧΗΝ ΚΑΙ ΕΓΣΤΑΘΕΙΑΝ
ΔΟΚΙΣΜΕΝΗΣ ΤΑΧΥΤΗΤΟΣ 15 ΜΙΑΛΙΩΝ

Διαμερίσματα ἐπιβατῶν ἀνετώτατα. — Αἰθουσαί πολυτελεῖς Α' καὶ Β' θέσεως, Καπνιστήρια, ἰδιαιτέραι αἰθουσαί Κυριῶν, Μουσικῆς, Ἐστιατορίου. — Νοσοκομεῖον, ἀπολυμαντικὸς κλίβανος, Λουτρῶνες, Κουρείον, Παντοπωλεῖον, Καφενεῖον, Ζυθοπωλεῖον. — ΔΕΥΤΕΡΑ ΘΕΣΙΣ καινούργης μὲ 200 κλίνας. — Θέρμανσις διὰ Καλοριφέρ εἰς τὰ διαμερίσματα τῶν Μεταναστῶν. — Ἰδιαιτέραι τραπεζαφαί Μεταναστῶν.

Ἡλεκτρικὸν φῶς, ἀσύρματος τηλεγράφος

ΔΡΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΑΚΤΙΚΑ ΚΑΤΑ 20 ΗΜΕΡΑΣ

ΠΡΟΣΕΧΗΣ ΑΝΑΧΩΡΗΣΙΣ ΕΚ ΠΕΙΡΑΙΩΣ ΜΕΣΩ ΚΑΛΑΜΩΝ-

ΠΑΤΡΩΝ ΚΑΤ' ΕΥΘΕΙΑΝ ΔΙΑ ΝΕΑΝ ΥΟΡΚΗΝ

ΤΟΥ ΑΤΜΟΠΛΟΙΟΥ

«**ΑΘΗΝΑΙ**»

ΤΗΝ 13 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1911

ΔΡ ΕΠΙΒΑΤΑΣ, ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΑΣΑΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΝ ΔΙΕΥΘΥΝΤΕΟΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ παρὰ τῇ κεντρικῇ Διευθύνσει Πεσμαντζόγλου καὶ Σοφοκλέους ἀνωθεν Χρηματιστηρίου.

ΕΝ ΠΕΙΡΑΙΕΙ παρὰ τῷ Παραρτήματι τῆς Διευθύνσεως Λεωφόρος Αιγέως ἀριθ. 5-

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, ΣΜΥΡΝῃ, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚῃ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ, ΚΑΛΑΜΑΙΣ, ΠΑΤΡΑΙΣ
Παρὰ τοῖς ΚΕΝΤΡΙΚΟΙΣ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟΙΣ καὶ εἰς τοὺς κατὰ τόπους ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΥΣ τῆς Ἐταιρίας.